

Masarykova Univerzita v Brně

Přírodovědecká fakulta

Ústav botaniky a zoologie

**Vybrané nárastové sinice a riasy
v referenčných tokoch
Slovenska so zreteľom na ich
rozlišovacie znaky**

RNDr. Bohuslav Uher, PhD.

E-mail: uherius@sci.muni.cz

Úvod

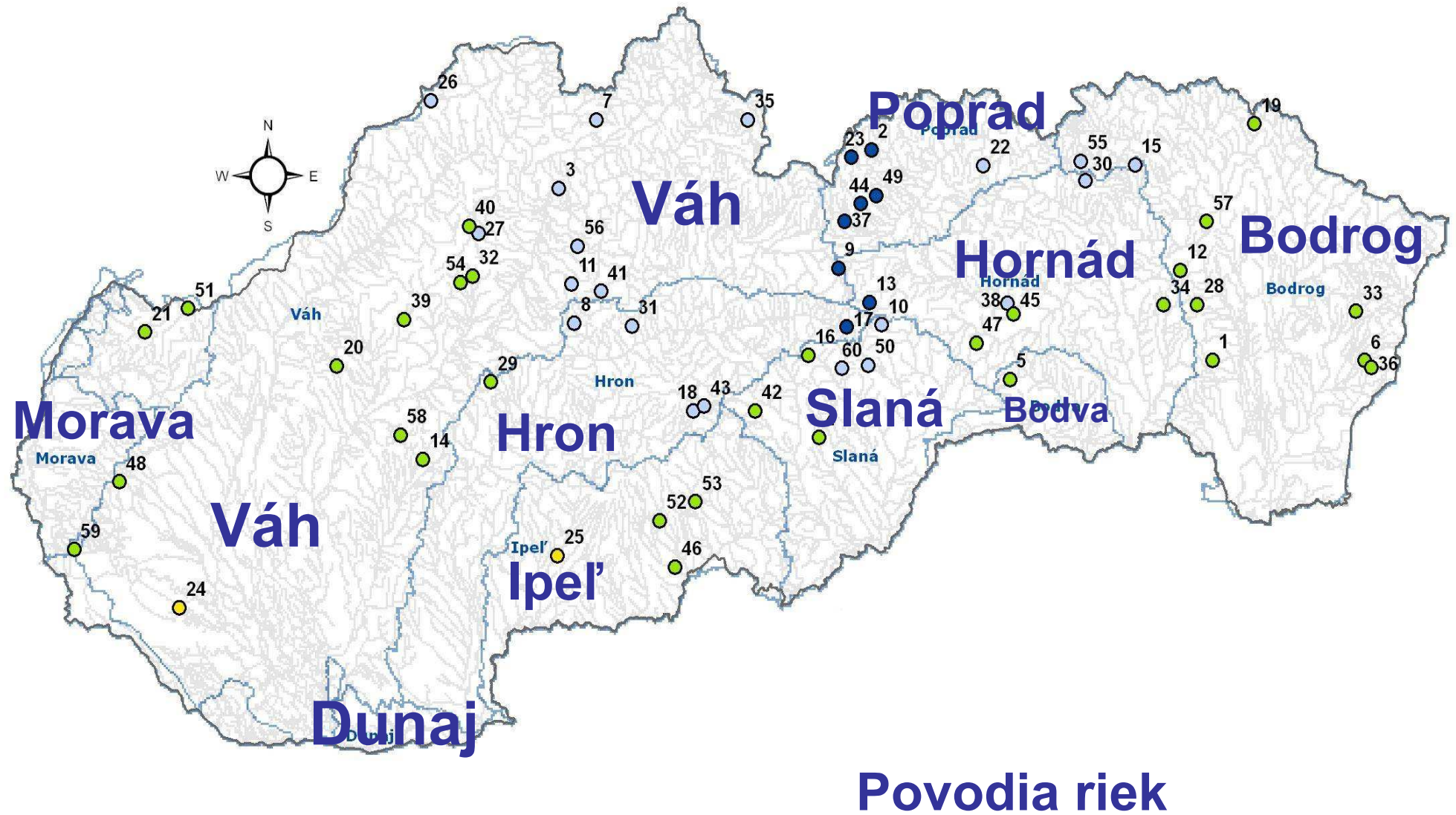
- Výskum nárastových siníc/cyanobaktérií čistých referenčných tokov
- Výskum nárastových rias (okrem rozsievok)
- Výber významných taxónov, typických pre čisté tečúce vody za rok 2006
- Cieľ: ukázať a vysvetliť rozlišovacie znaky významných taxónov čistých tečúcich vôd

Materiál a metódy

- 53 referenčných lokalít z územia SR
- Zoškraby z nárastov ponorených kameňov
- Determinácia *in vivo* a vo fixovanom stave (Olympus BX 51)
- Použitá literatúra (Komárek a Anagnostidis 1989, 1998, 2005 - Cyanobacteria; Kadłubovska 1984 - Conjugatophyceae; Starmach 1980 - Chrysophyceae; Hindák 1978 - Chlorophyceae)

Referenčné lokality na Slovensku

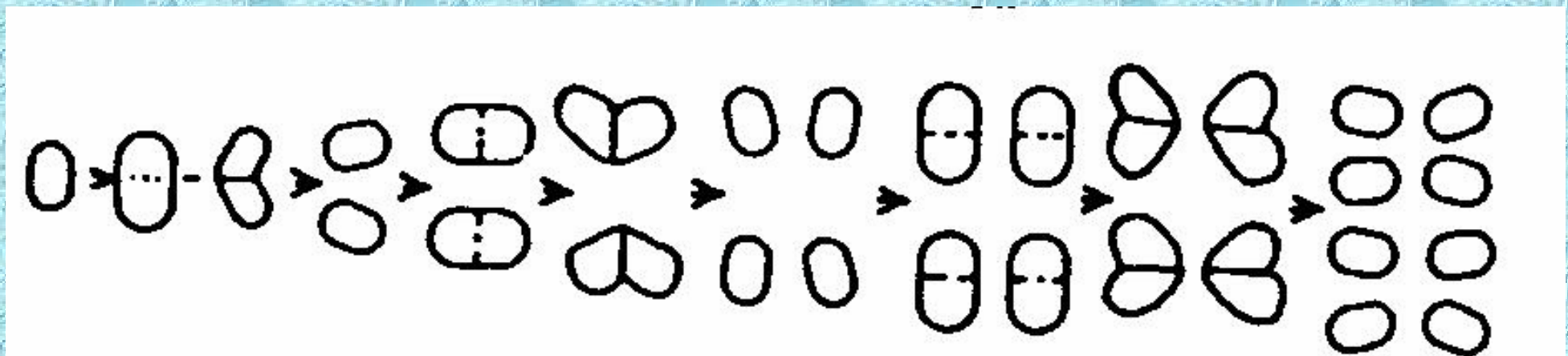
Cyanobaktérie podľa stielky

- Kokálne cyanobaktérie s bohatými slizovými obalmi
- Vlákňité cyanobaktérie tvoriace kefkovité nárasty na kameňoch
- Pseudoparenchymatické kompaktné kolónie schopné penetrovať kameň

**Charakteristika jednotlivých
rodov a čel'adí
(determinačné znaky)**

Čeľad' Synechococcaceae

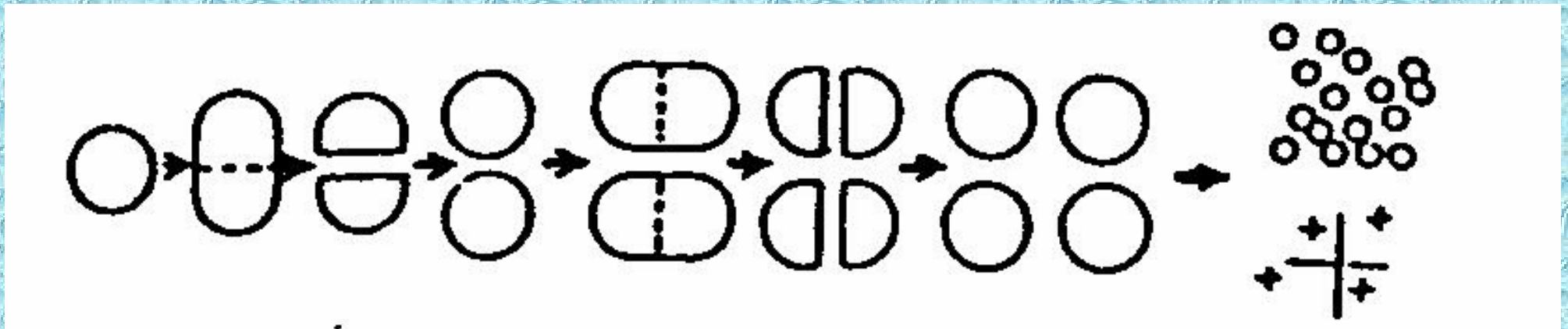
Rod *Aphanothece*

Schéma delenia buniek

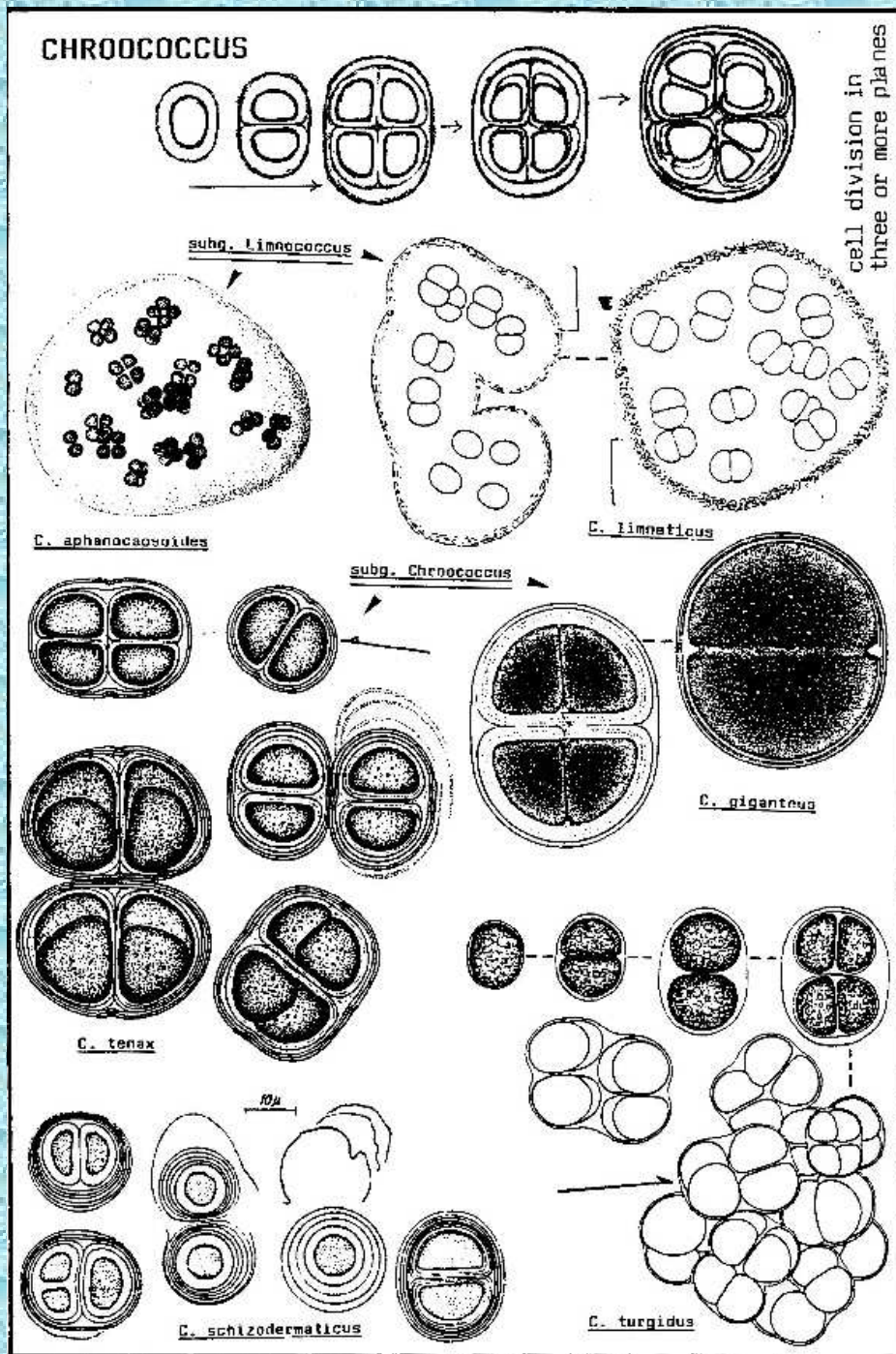
Čeľad' Merismopediaceae

Rod *Aphanocapsa*

Schéma delenia buniek

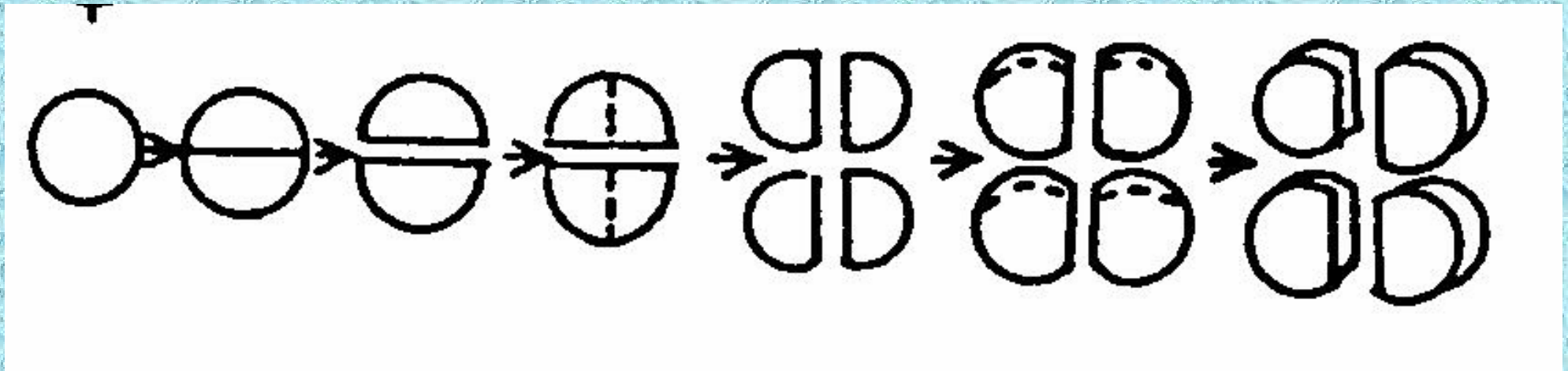
Čel'ad' Chroococcaceae Rod *Chroococcus*

- **Habitus stielky a delenie buniek**

From: Geitler et Ruttner (1935), Komátek (1958, 1992), Skuja (1956, 1964), Kováčik (1988).

Čeľad' Entophysalidaceae

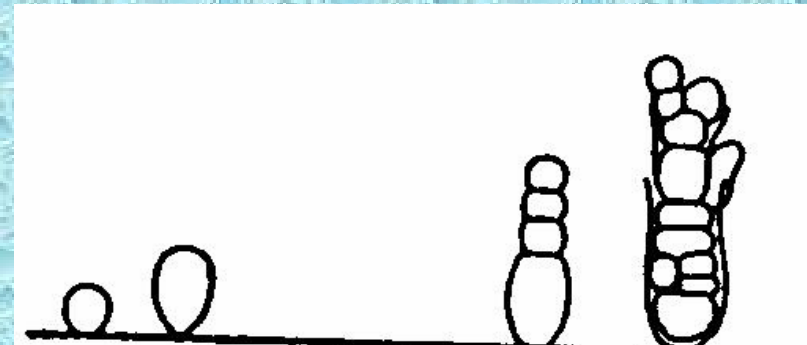
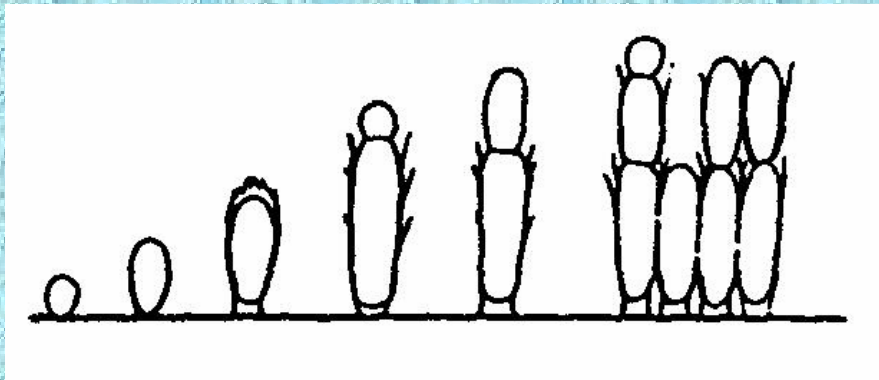
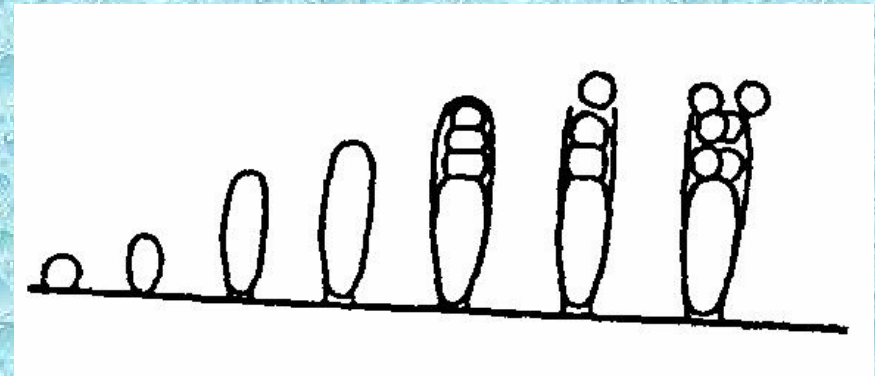
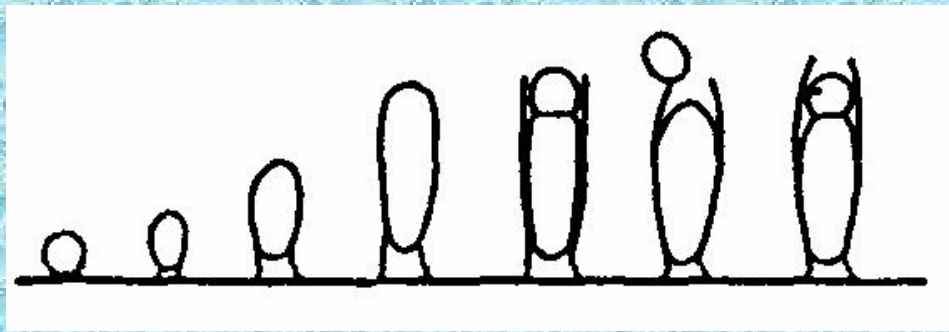
Rod *Chlorogloea*

Schéma delenia buniek

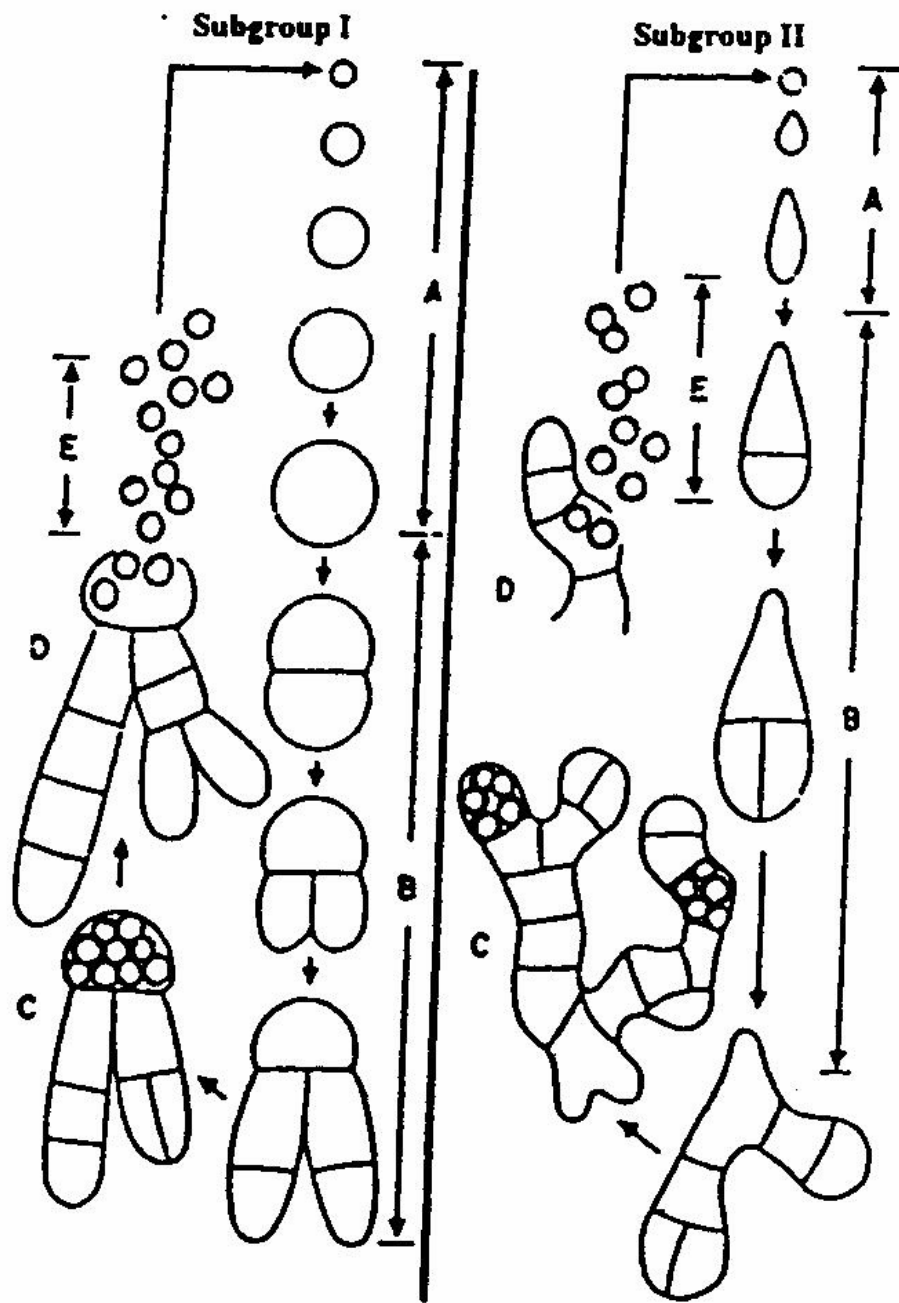
Čeľad' Chamaesiphonaceae

Rod *Chamaesiphon*

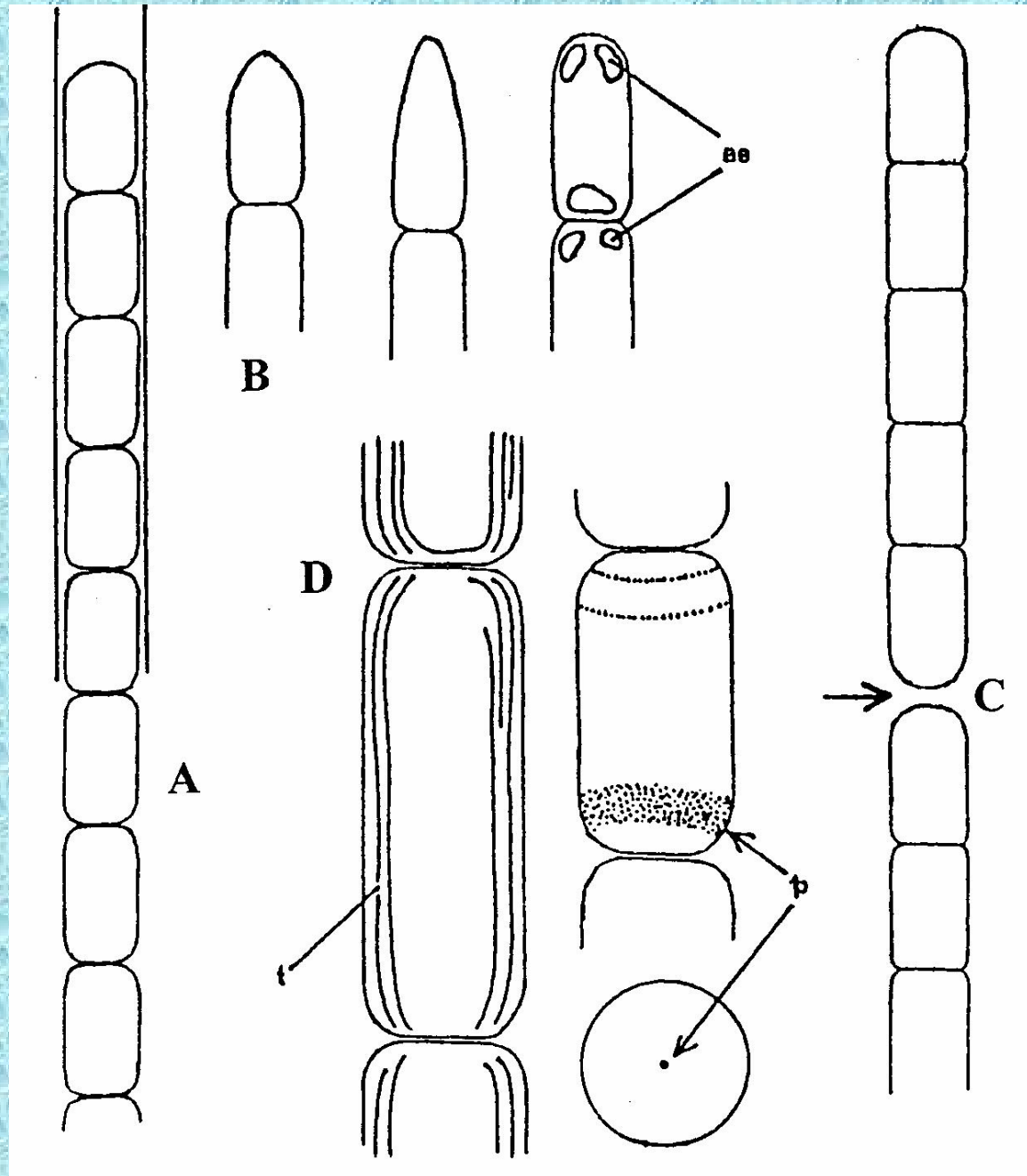
Schémy delenia buniek

Čel'ad'
Hyellaceae
Rod
Pleurocapsa

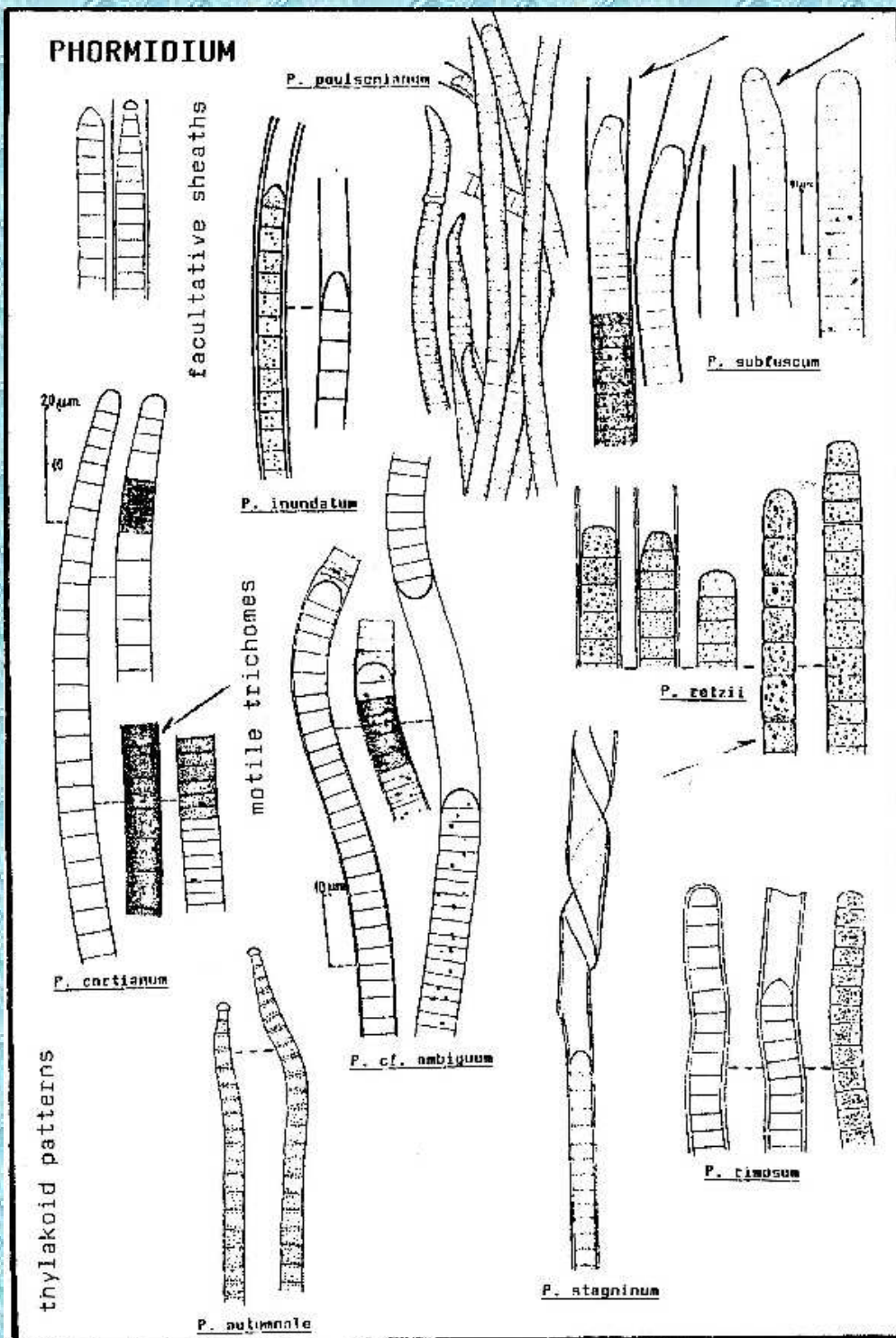

Schémy delenia buniek

Čel'ad' Pseudanabaenaceae

Čel'ad' Phormidiaceae

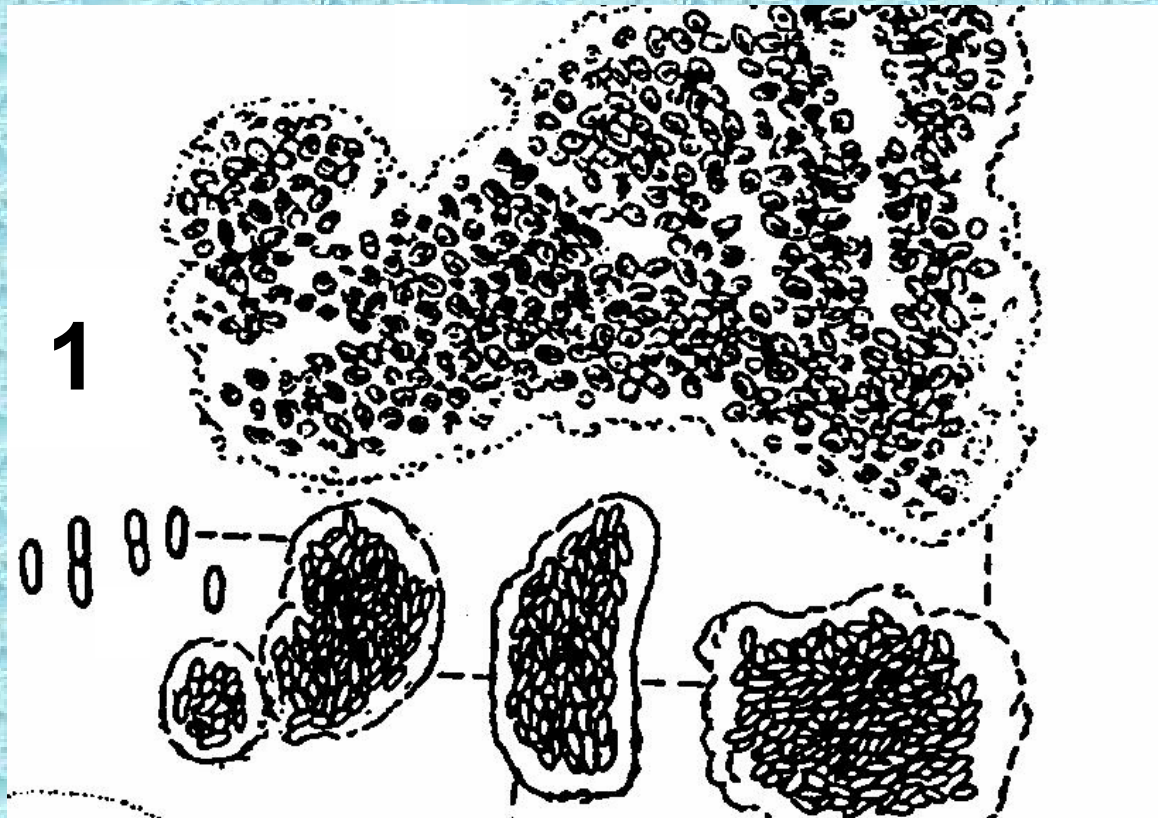
From Steia ex Peitler (1932), different authors ex Kondalova (1963) and Staniant (1964), Fomrtek (1956, 1975).

Výsledky a diskusia

Prokaryoty (cyanobaktérie)

1. *Aphanothece floccosa* (Zalessky) Cronberg et Komárek

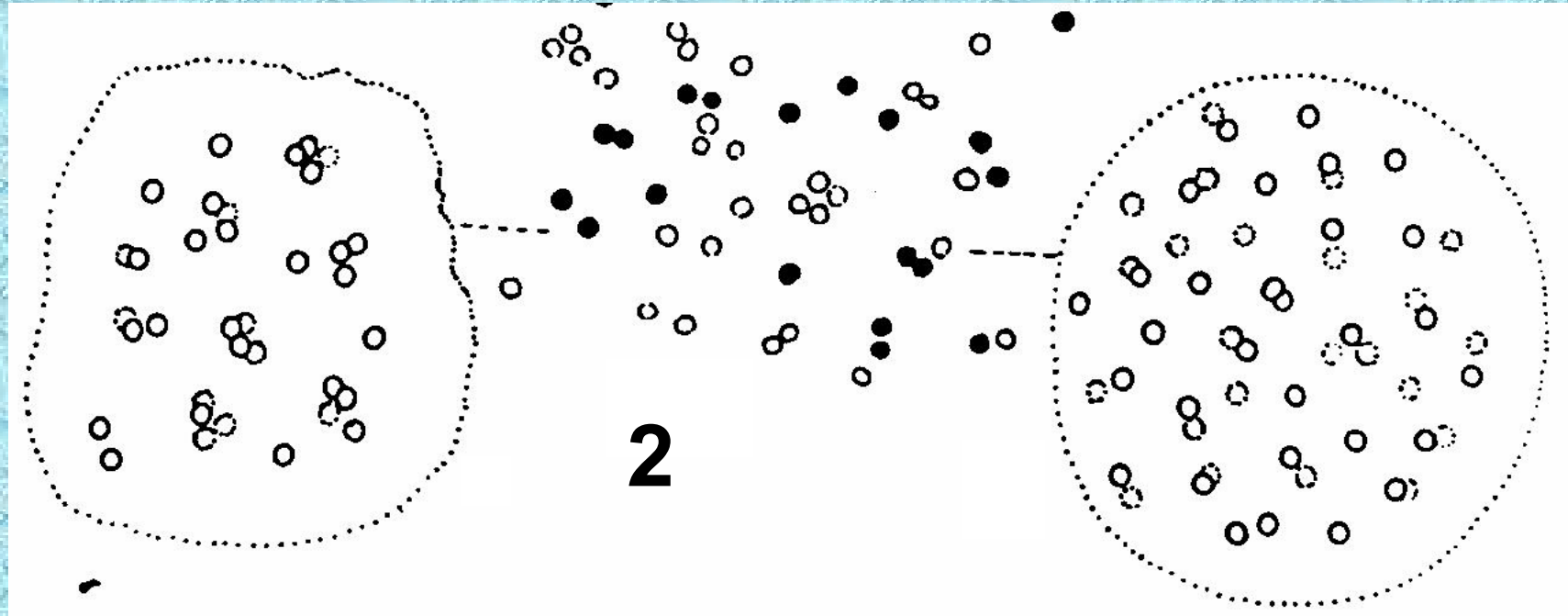
Opis:

Zreteľne ohraničený
neštrukturovaný sliz

Mikroskopické kolónie s
husto usporiadanými
bunkami

Bunky úzke, tyčinkovité, (2)3-
5 x 1-1,5 μm (dĺžka x šírka)

2. *Aphanocapsa fonticola* Hansgirg

Opis:

Mikroskopické kolónie s jemným slizom

Bunky sférické, predĺžené pred delením, 2,5 - 3 μm v priemere

3. *Chroococcus minor* (Kützing) Nägeli

Opis:

**Mikrospopické slizovité kolónie,
nepravidelné, špinavo
modrozelené až olivovozelené.**

**Bunky v 2-4-početných
zoskupeniach, sférické,
subsférické až elipsovité, 2,5-5
µm v priemere.**

Slizové obaly jemné, bezfarebné.

10 µm

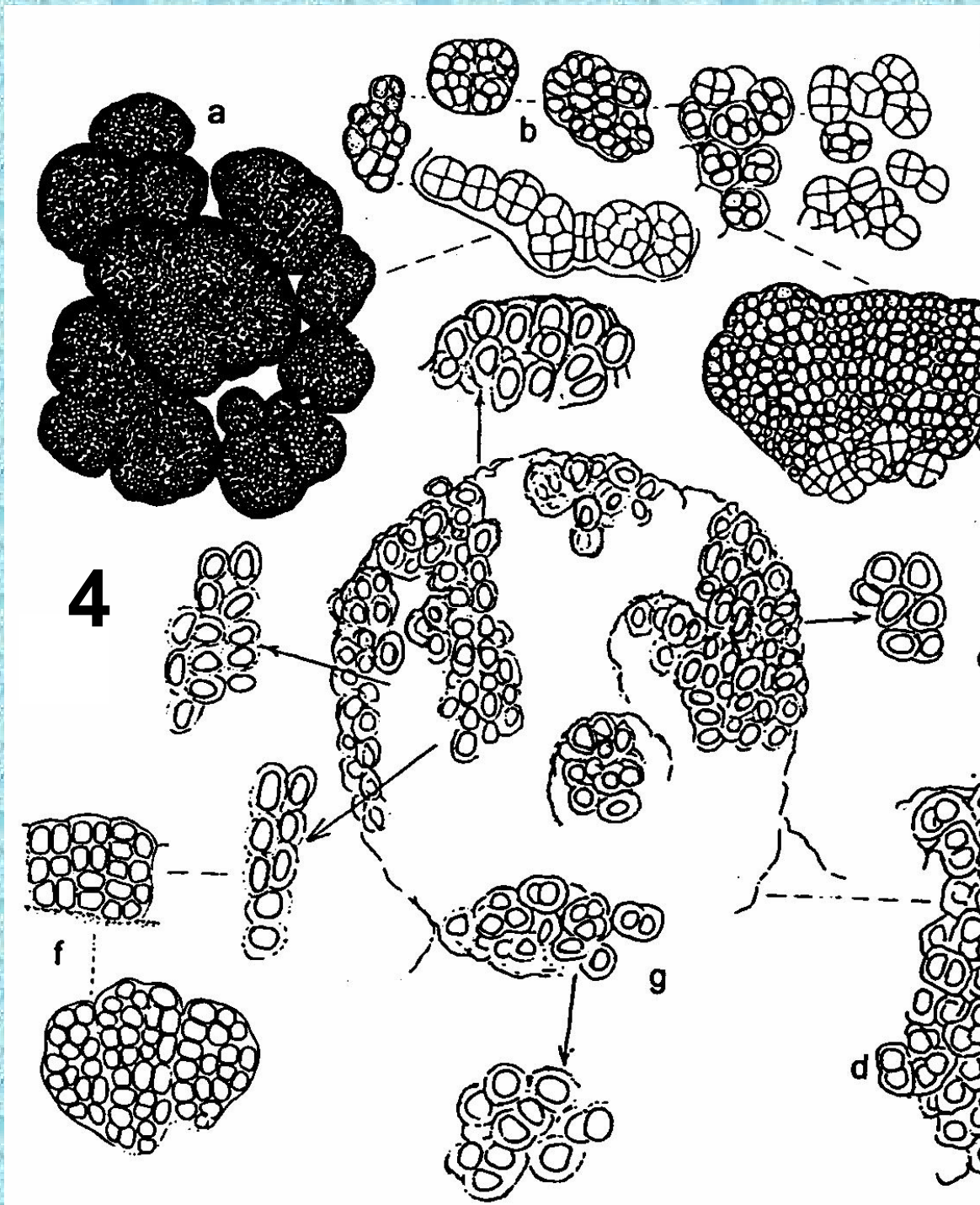
4. *Chlorogloea microcystoides* Geitler

Opis:

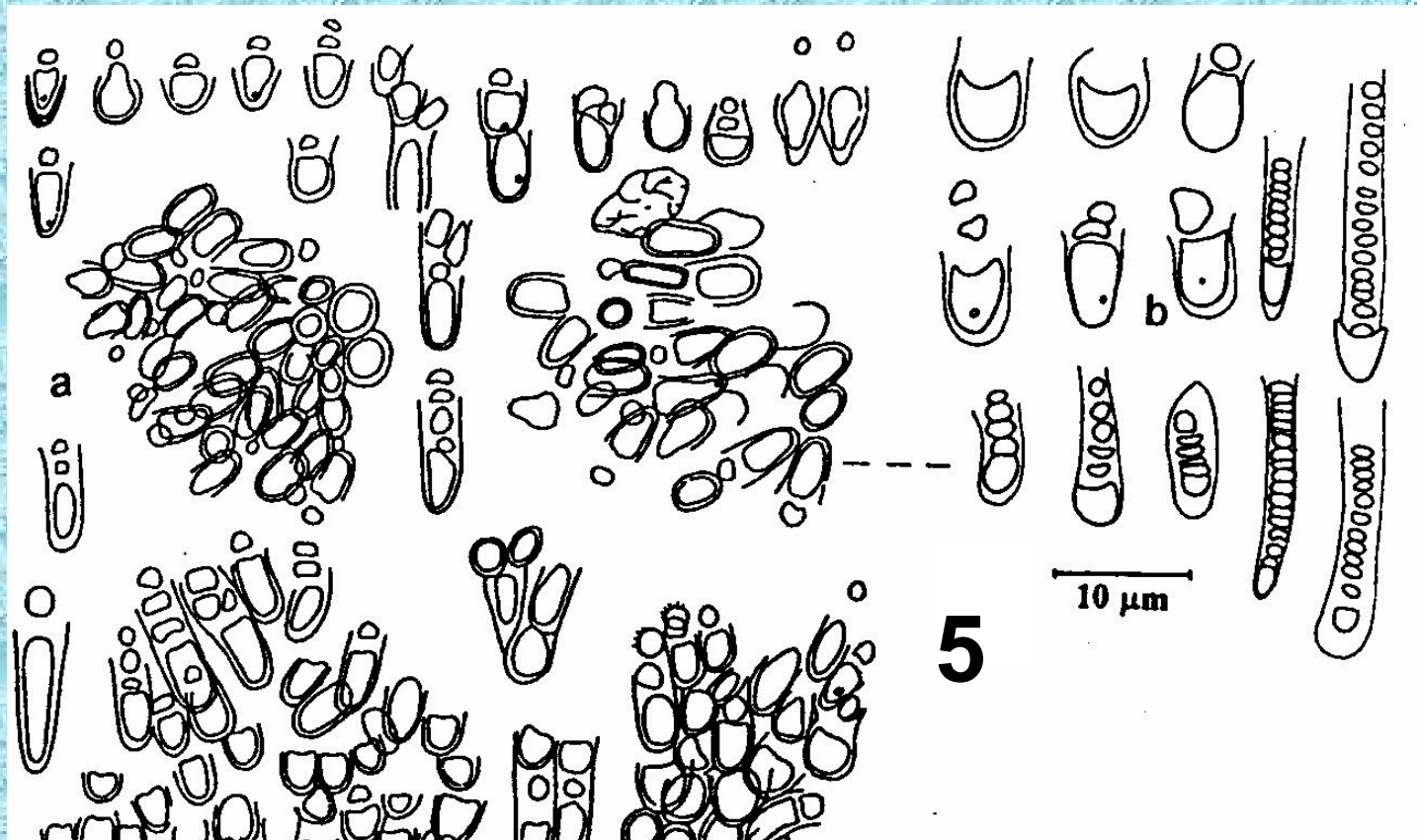
Zreteľne ohraničený
štrukturovaný sliz

Makroskopické kolónie s husto
usporiadanými bunkami

Bunky sférické, elipsovité až
polygonálne, 2,5 - 4 μm v
priemere

5. *Stichosiphon pseudopolymorphus* (Fritsch) Komárek

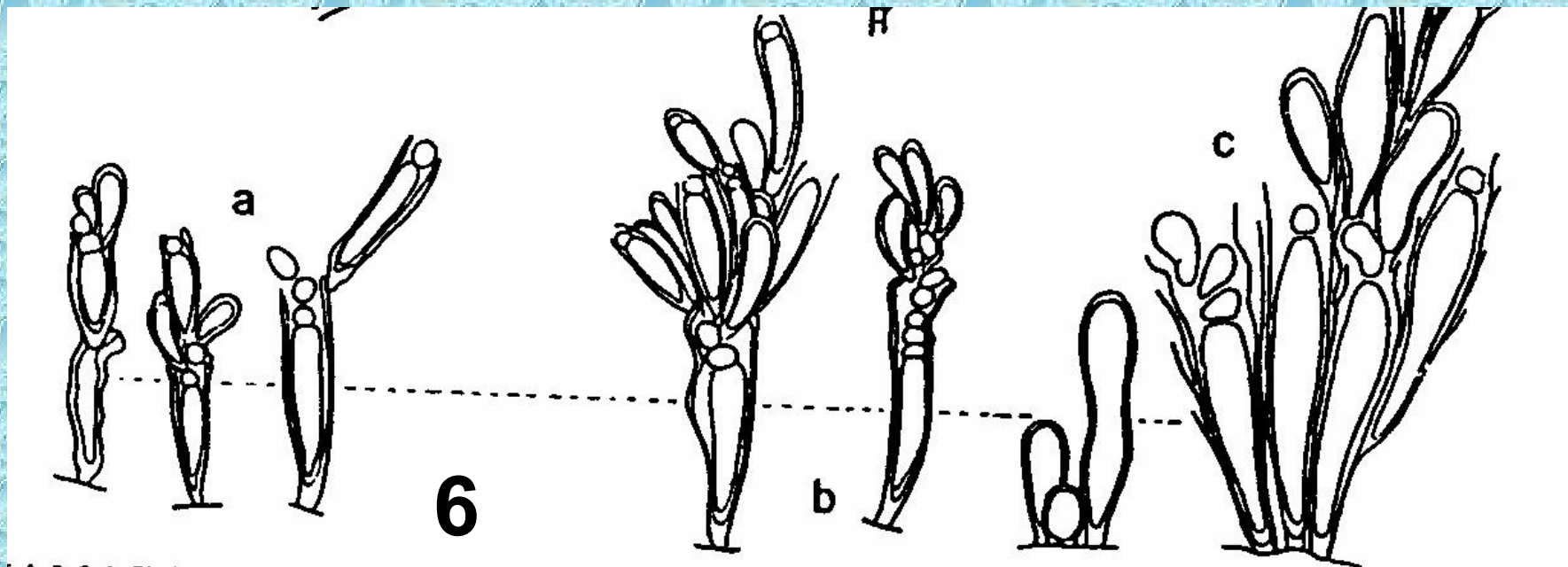

Opis:

Mikroskopické alebo makroskopické kolónie viditeľné ako hnedé bodky

Bunky jednotlivé alebo v krátkych radoch, bazálne bunky elipsovité, ostatné sférické, hemisférické, (5)8-10 x (2,5)5-8 μm

6. *Chamaesiphon carpaticus* Starmach

Opis:

Mikroskopické kríčkovité kolónie

Bunky kyjakovité, úzke, na koncoch zúžené, 10-25 x (2,5)3-5(6) μm

7. *Chamaesiphon confervicolus* A. Braun in Rabenhorst

Opis

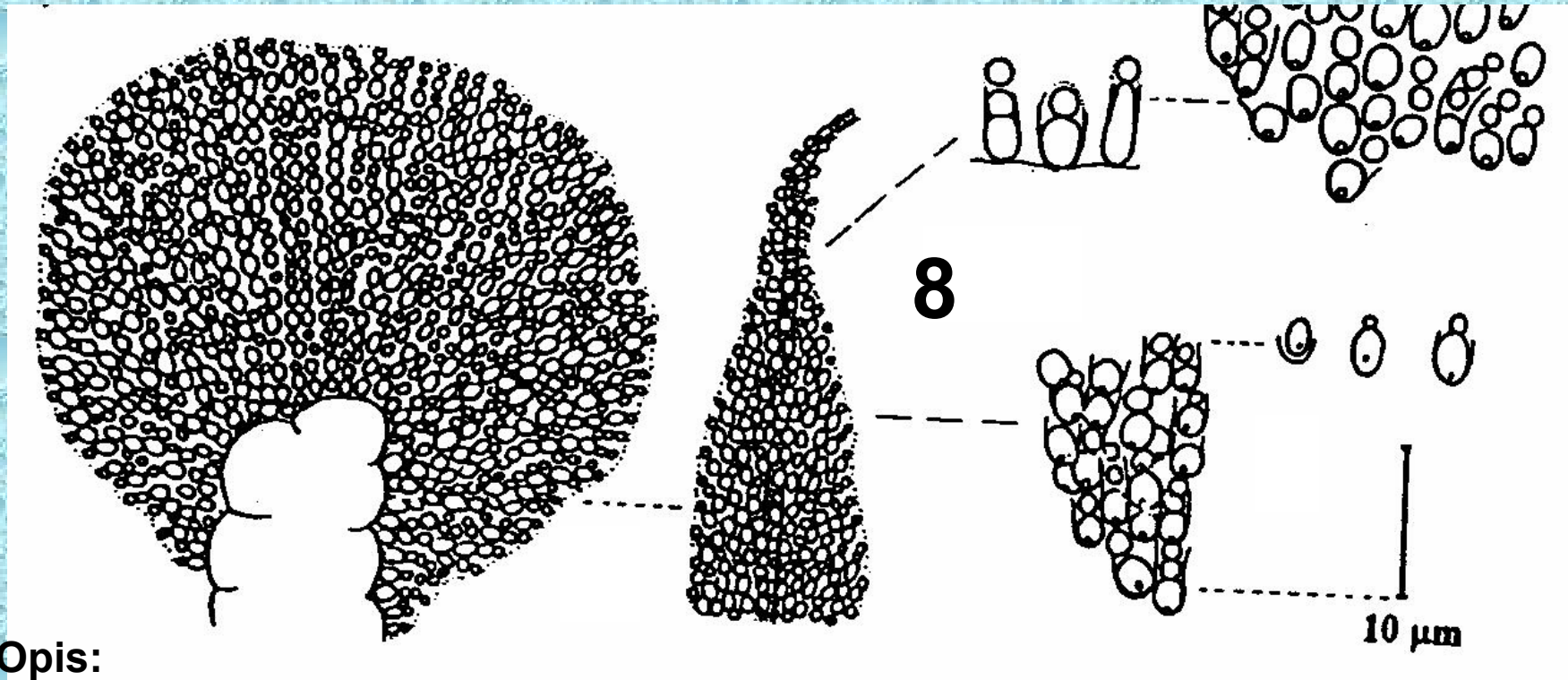
Bunky jednotlivé alebo v skupinách, kyjakovité alebo cylindrické, zakrivené, na báze zúžené do jedného bodu

Pseudopošva na báze oddelená od bunky

Rozmery 4-25 × 1-4(báza bunky)-7,5 μm

Exocyty v počte 1-3

8. *Chamaesiphon oncobyrsoides* Geitler

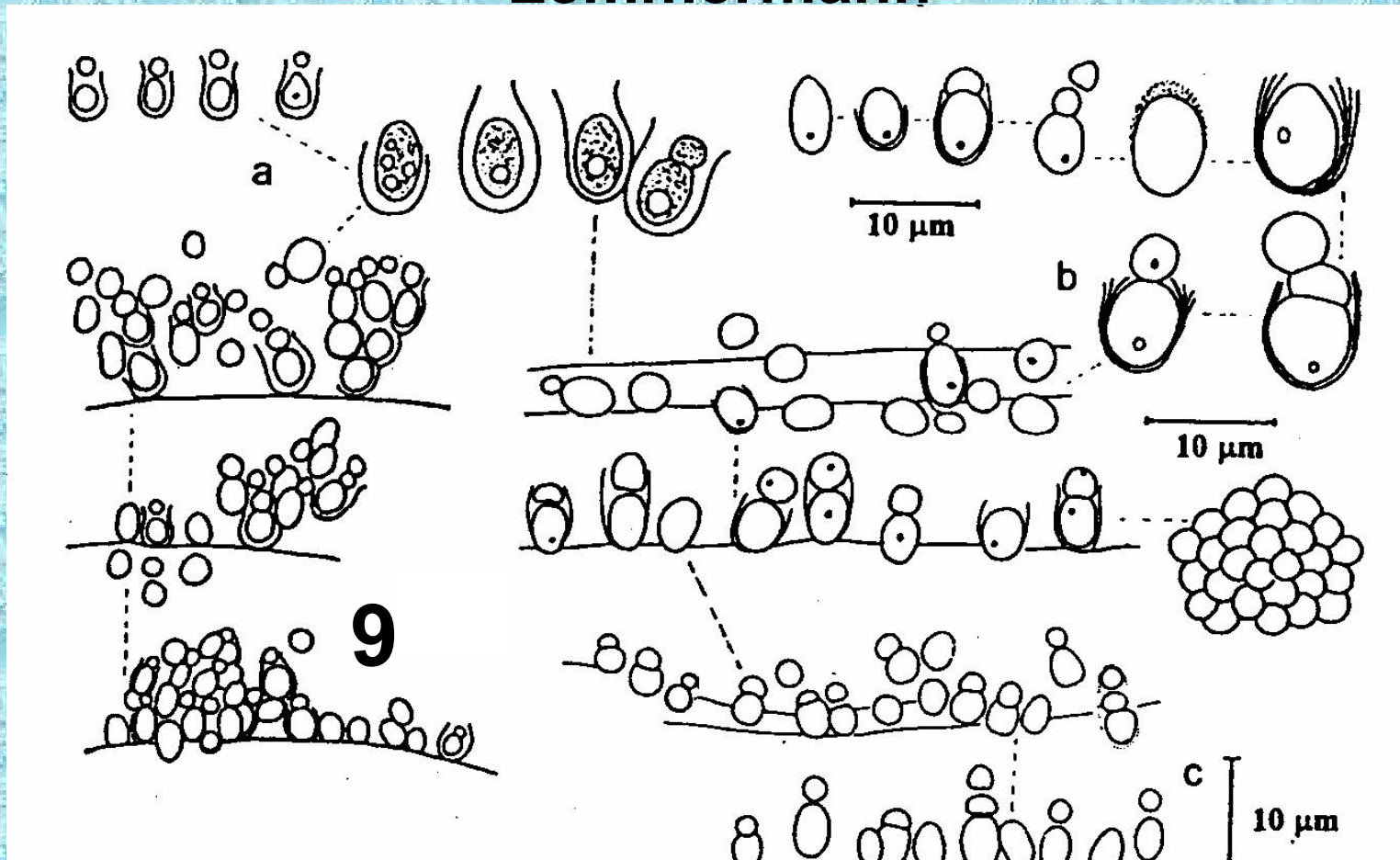
Opis:

Mikroskopické kolónie sférické alebo hemisférické, bezfarebné

Bunky oválne, elipsovité, paralelne usporiadané v radoch, 2,5-5 x 2-3(3,5) μm

9. *Chamaesiphon subglobosus* (Rostafinski) Lemmermann

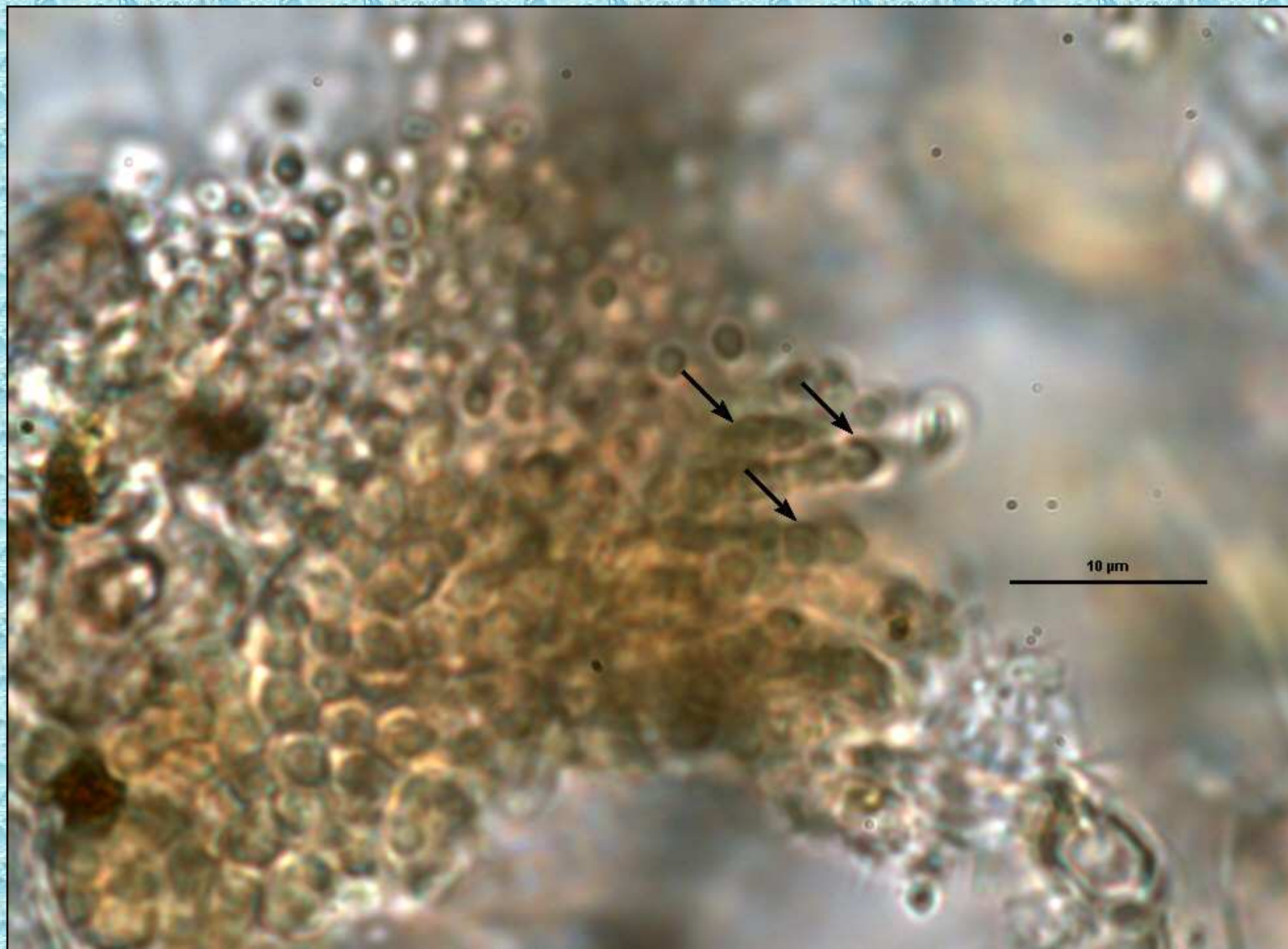

Opis:

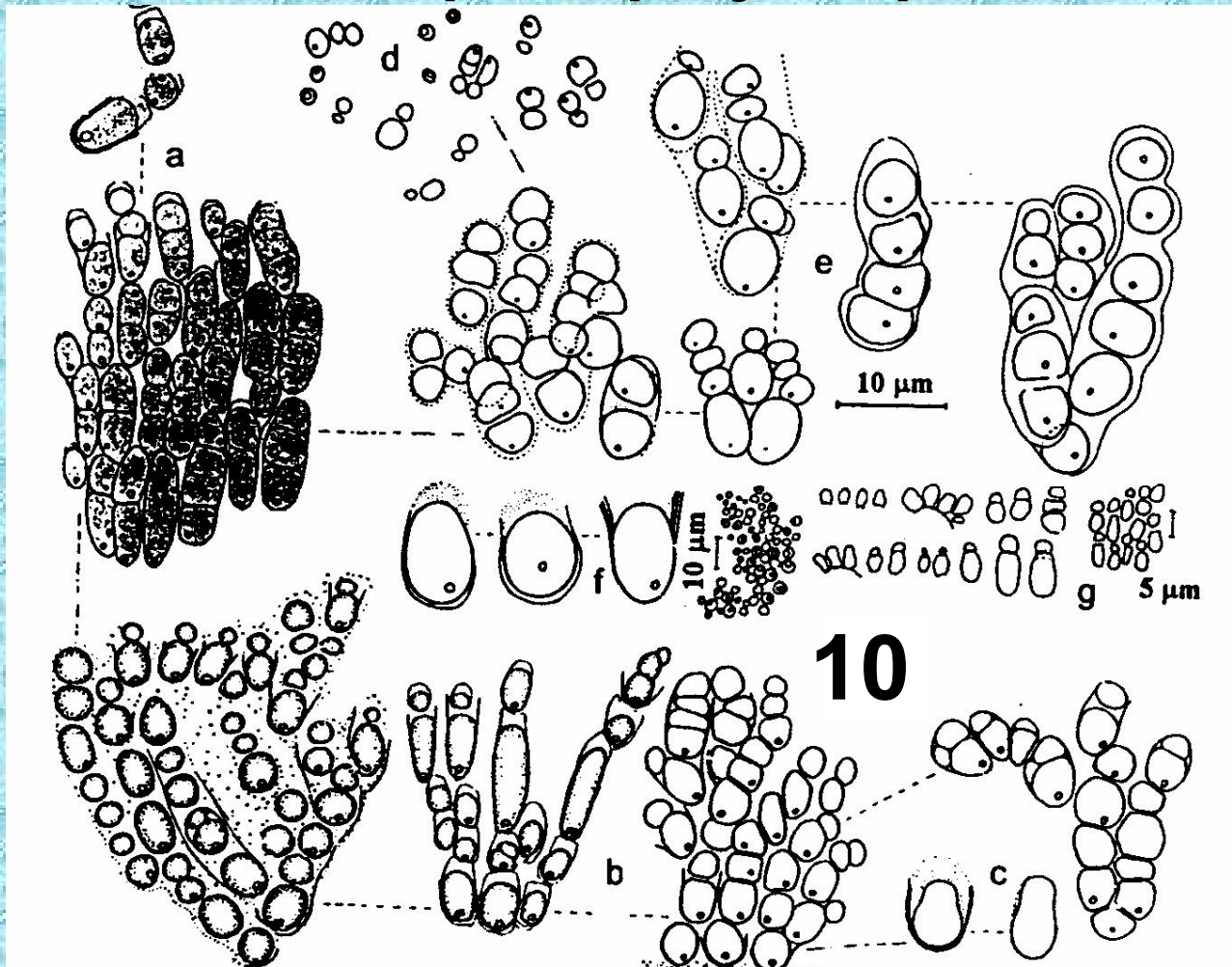
Mikroskopické kolónie neskôr 3 a viac vrstvé

Bunky sférické, vajcovité až oválne, (2)3-7,5 x 2-3,5(4) μm

10. *Chamaesiphon polymorphus* Geitler

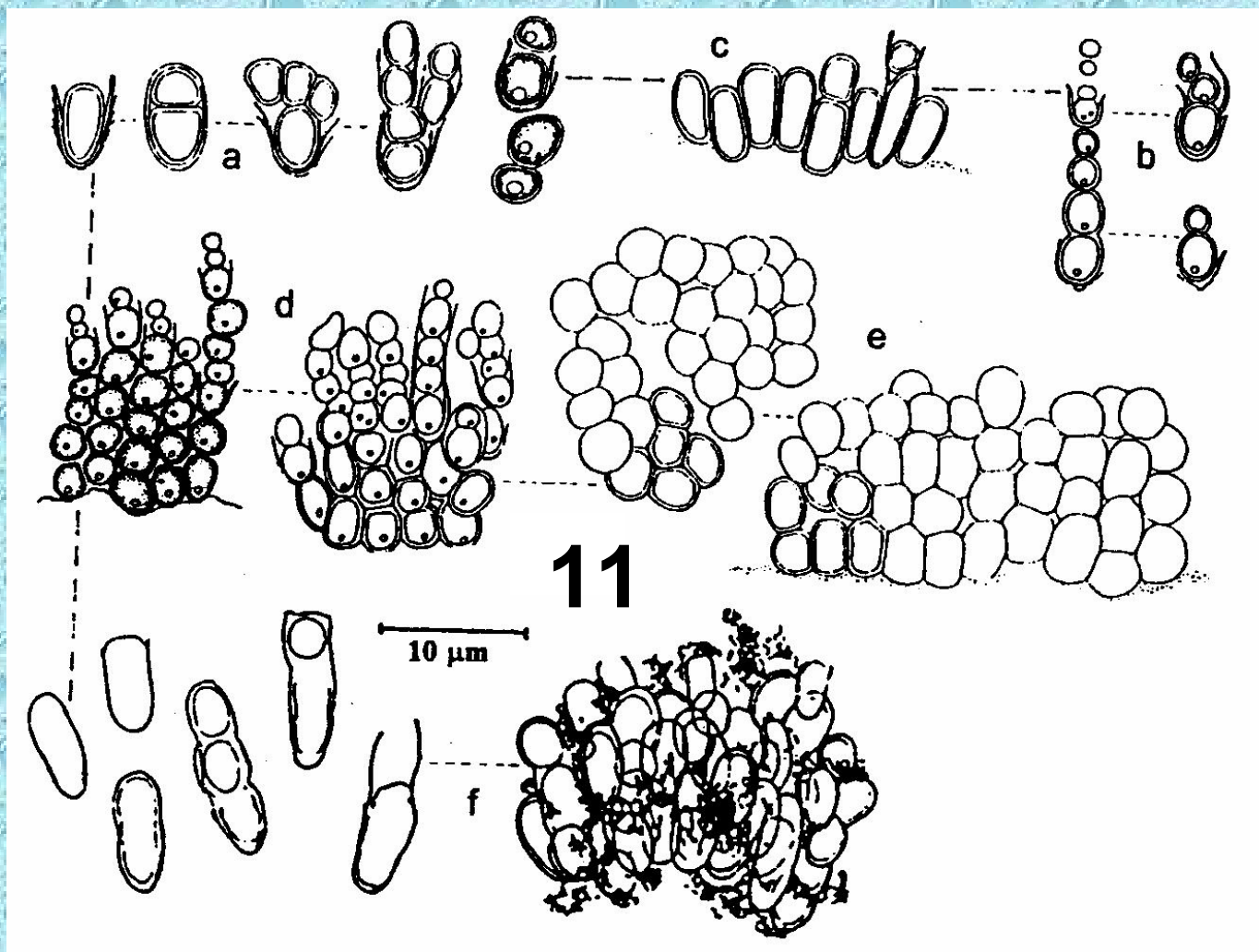

Opis:

Mikroskopické alebo makroskopické kolónie ako fialové bodky

Bunky oválne, elipsovité, hruškovité až valcovité, 2,5-7,5(8) x 3-5 µm

11. *Chamaesiphon polonicus* (Rostafinski) Hansgirg

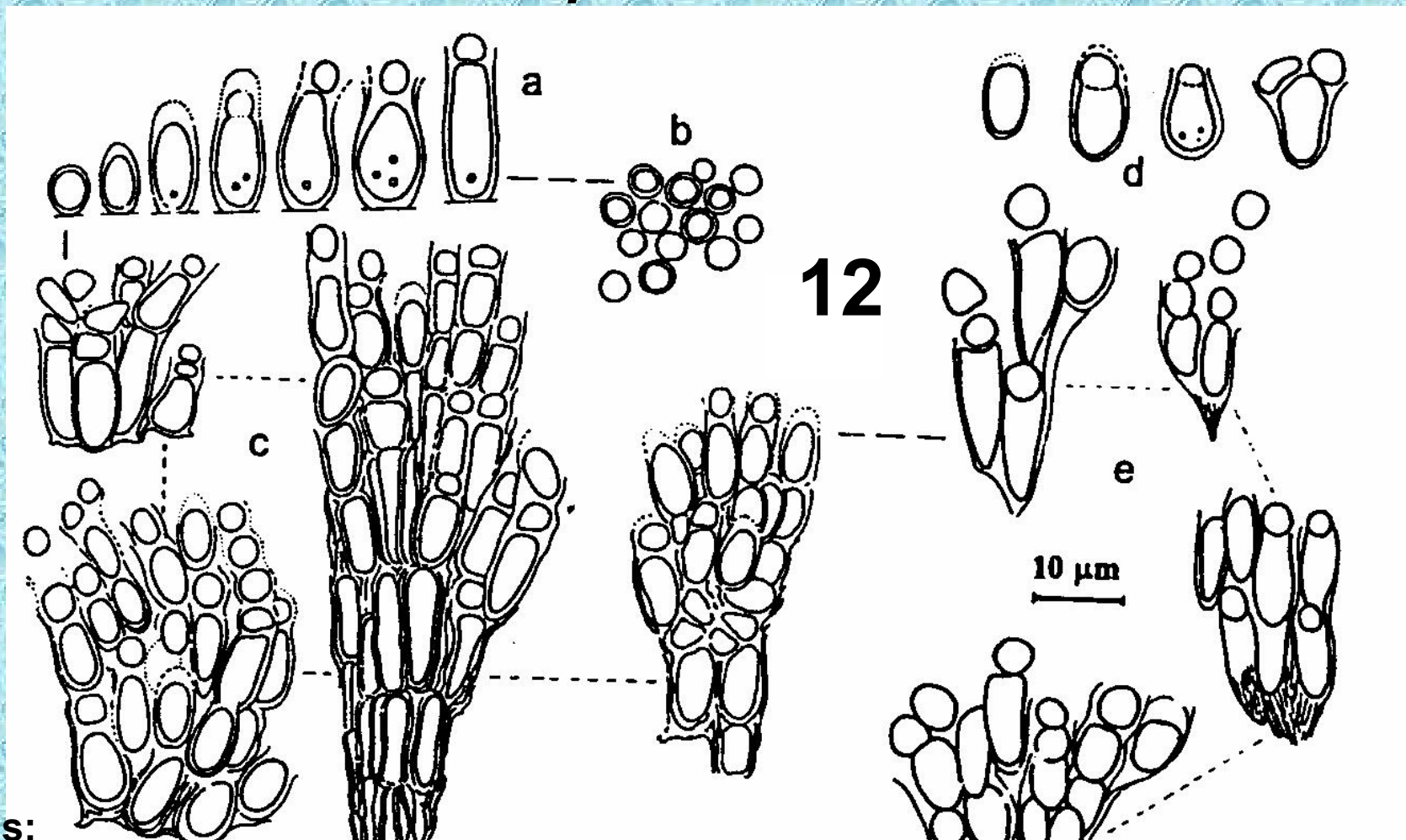

Opis:

Makroskopické kolónie, ploché, tenké, hrdzavé, žlto-oranžové bodky

Bunky sférické, neskôr elipsovité alebo oválne, (5)6-8(10,5) x 3-7(8) μm

12. *Chamaesiphon starmachii* Kann

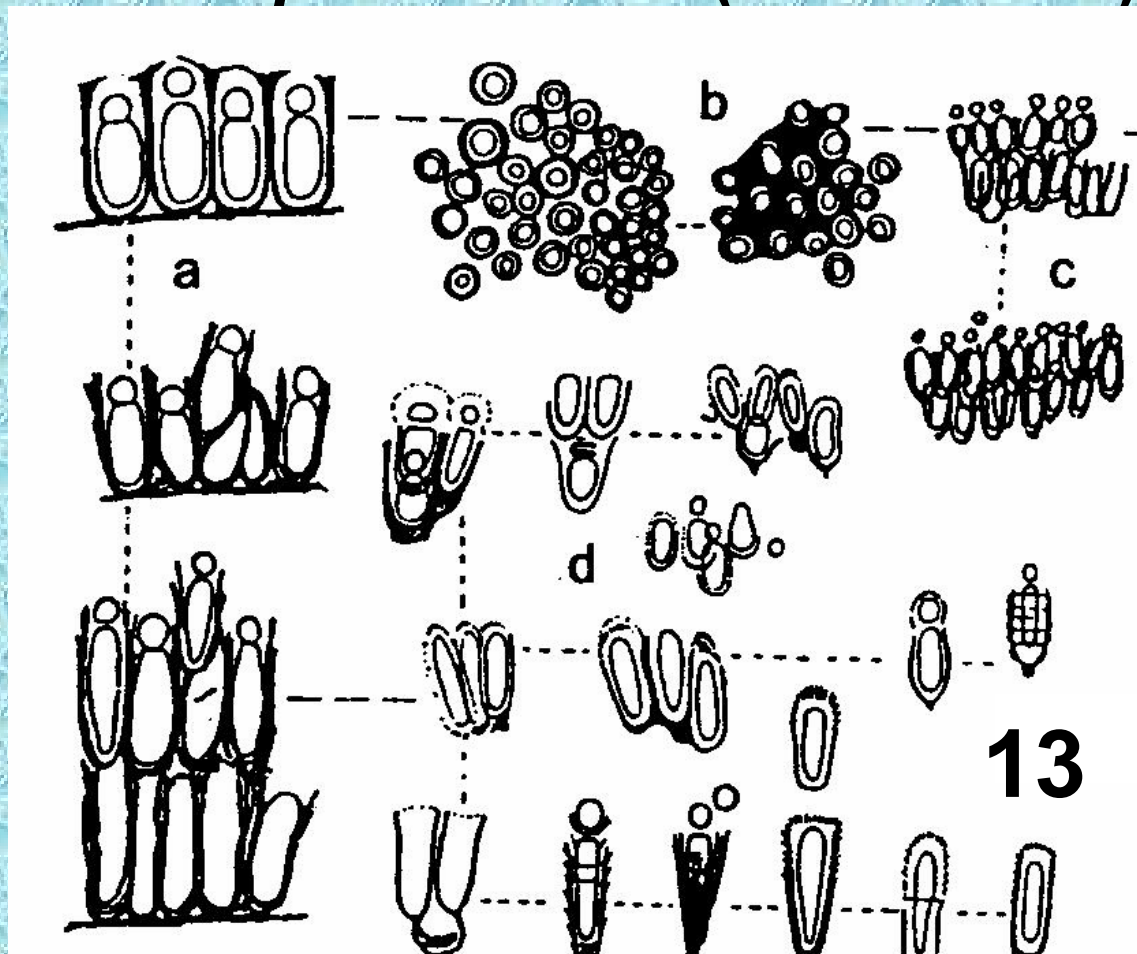

Opis:

Makroskopické kolónie tvoriace tmavohnedé škvrny na kameňoch

Bunky elipsovité, vajcovité, hruškovité v 2-12 vrstvách, 5-15 x 4-7,5 μm

13. *Chamaesiphon fuscus* (Rostafinski) Hansgirg

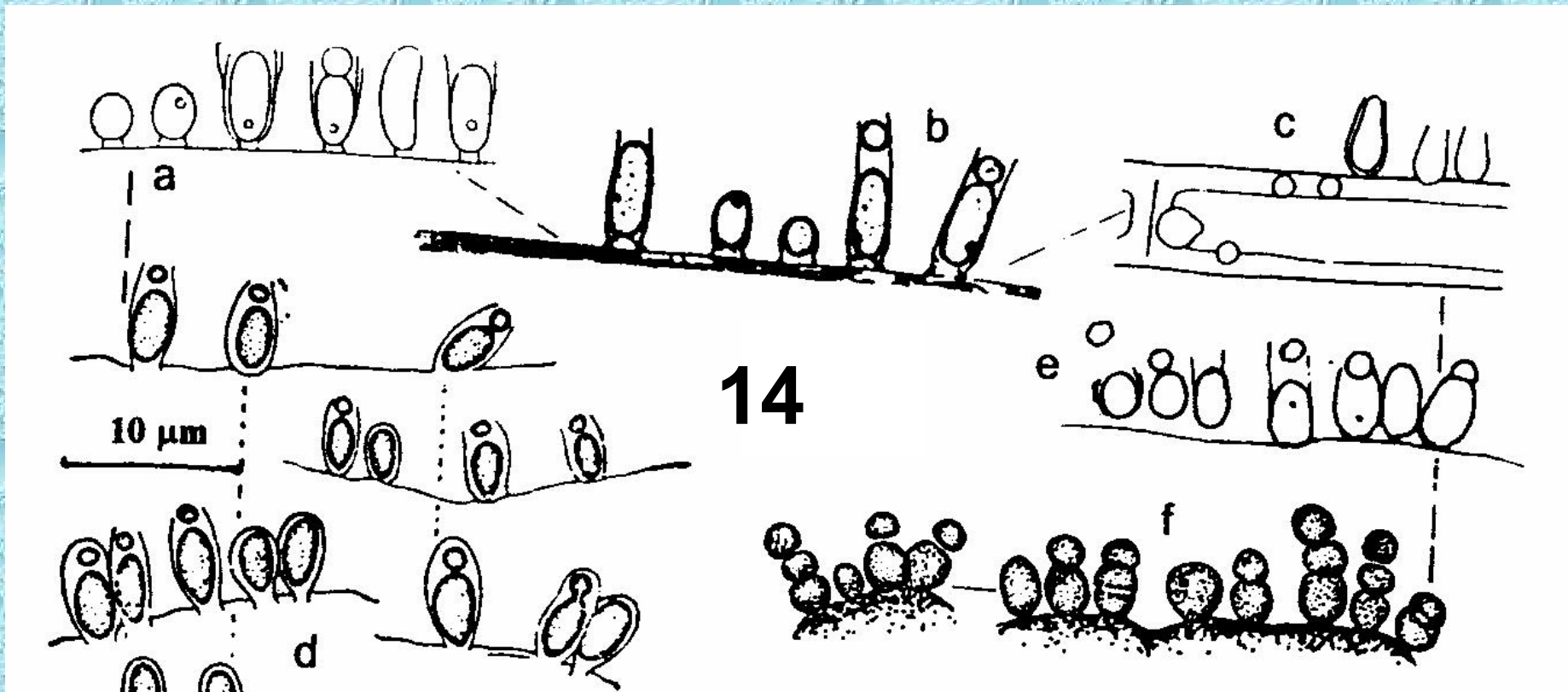

Opis:

Makroskopické kolónie tvoriace nepravidelné čiernasté škvrny na kameňoch

Bunky kyjakovité, zriedkavo oválne, 5-12,5 x (2,5)3-7,5 μm

14. *Chamaesiphon minutus* (Rostafinski) Lemmermann

Opis:

Mikroskopické kolónie jednotlivo prichytené k substrátu

Bunky vajcovité, oválne, 3-6,5(7,5) x 1,5-3(4) µm

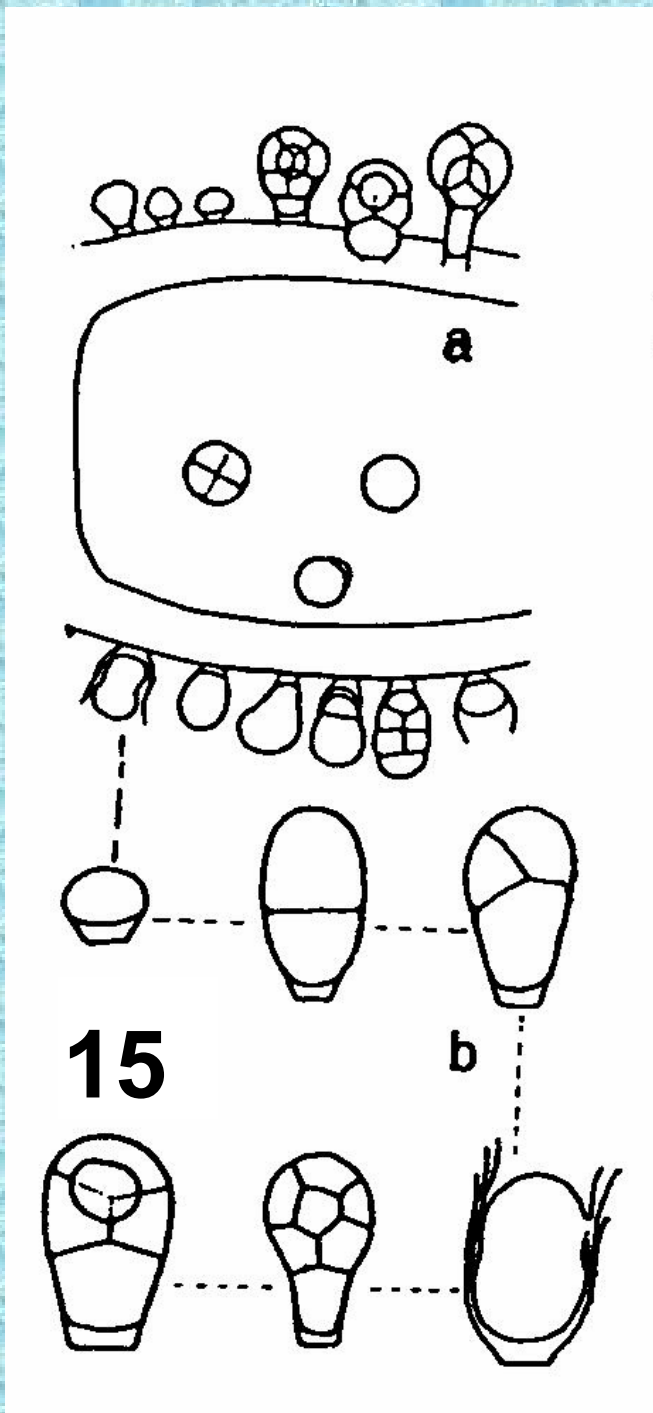
15. *Chamaecalyx chamaesiphonoides* (Geitler) Komárek et Anagnostidis

Opis:

Mikroskopické kolónie jednotlivo prichytené k substrátu

Bunky heteropolárne, prichytené užšou časťou k substrátu, 5-10,5 x 7-8 μm

Baeocyty 6-8 početné, vznikajúce z hemisférickej časti bunky

16. *Pleurocapsa minor* Hansgirg

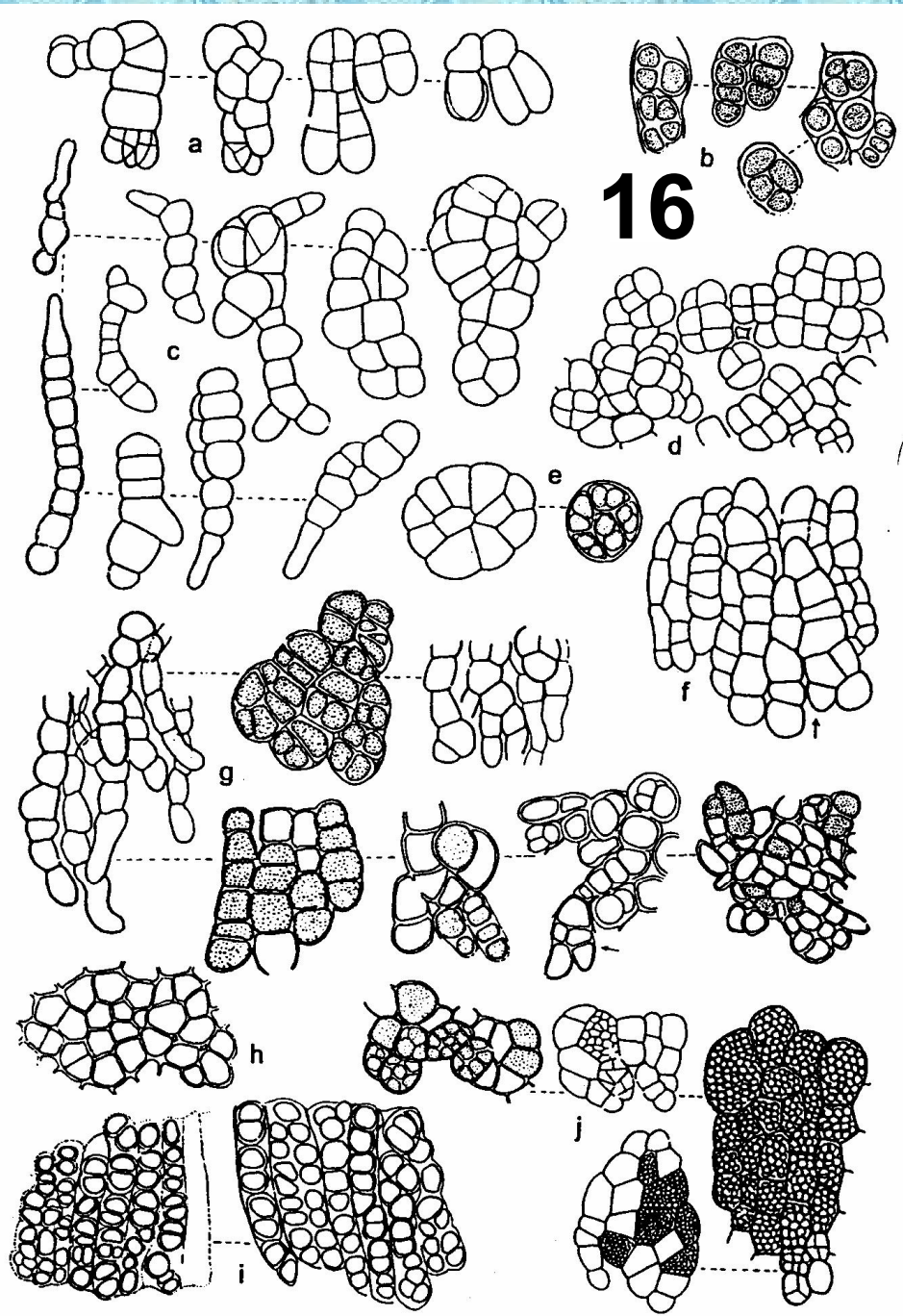
Opis:

Mikroskopické kolónie tvoriace
pseudoparenchymatické vrstvy

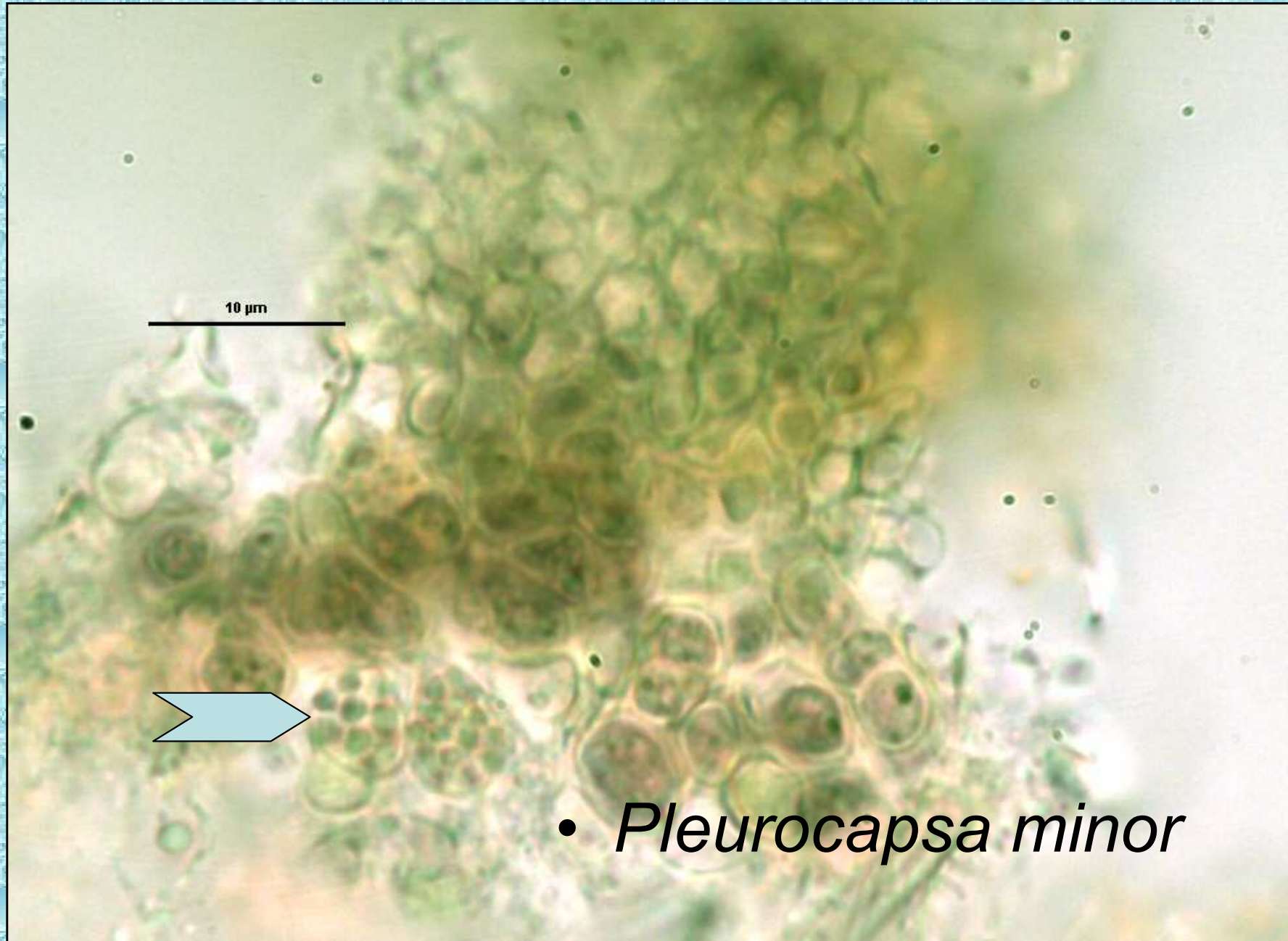
Pseudofilamenty 3-10 μm široké

Bunky súdkovité až polygonálne, 2,5-12,5
 μm v priemere

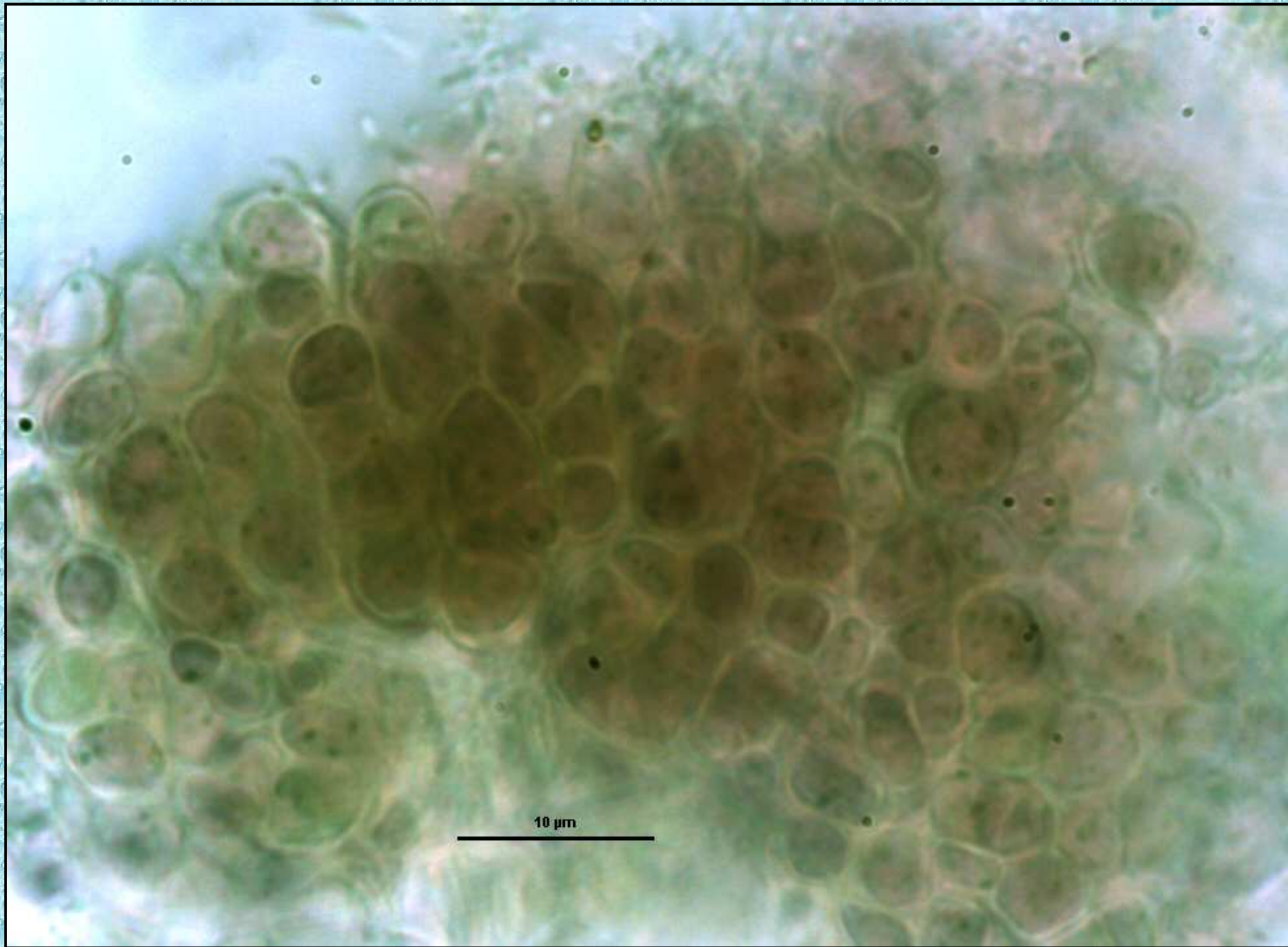
Pošvy tenké, bezfarebné

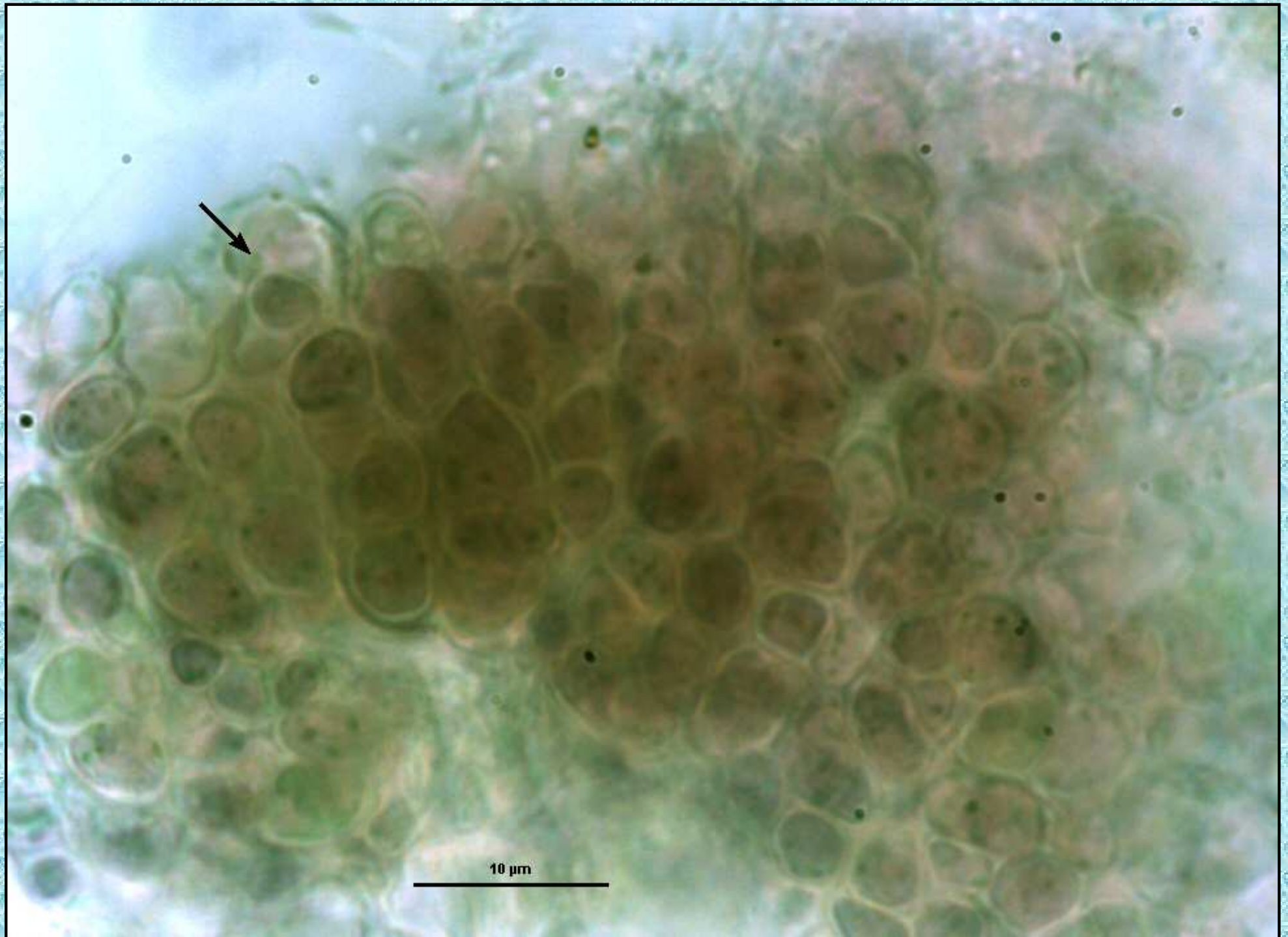
Pseudoparenchymatické cyanobaktérie

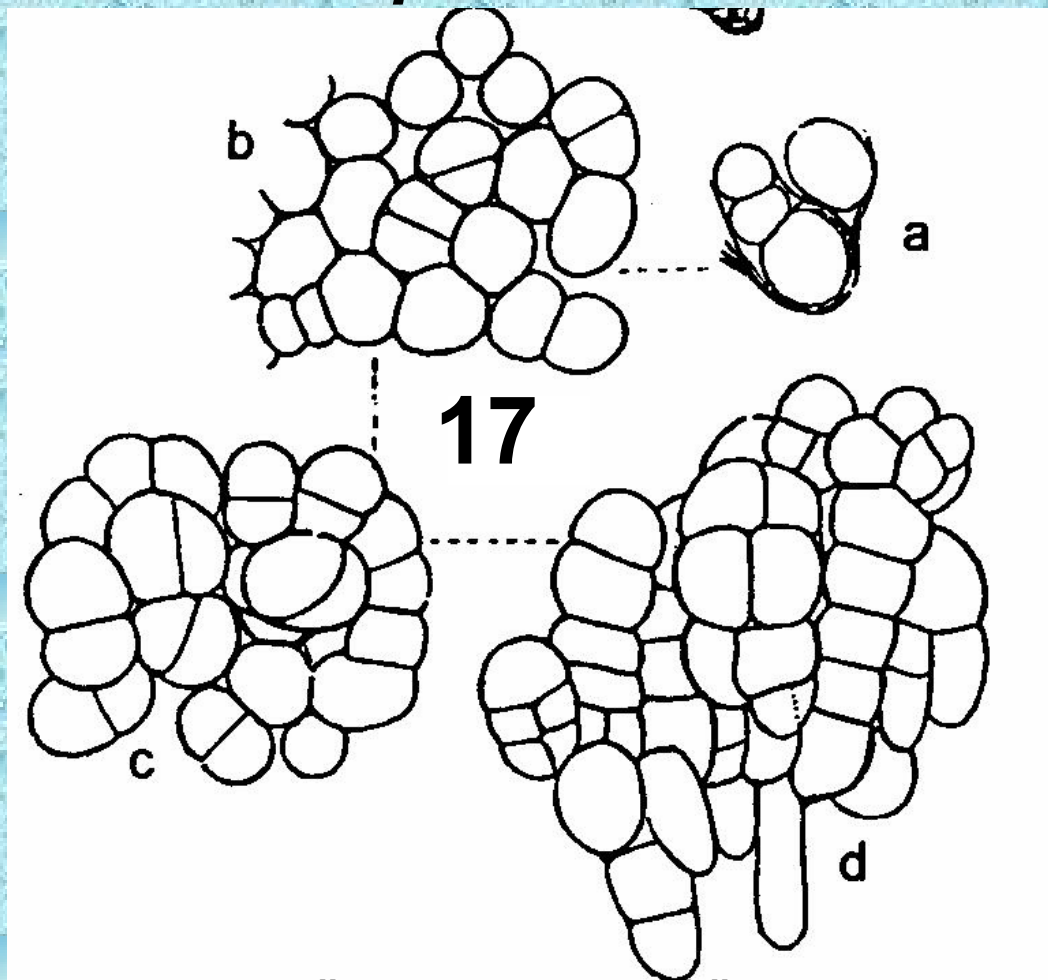
- *Pleurocapsa minor*

10 μm

17. *Pleurocapsa aurantiaca* Geitler

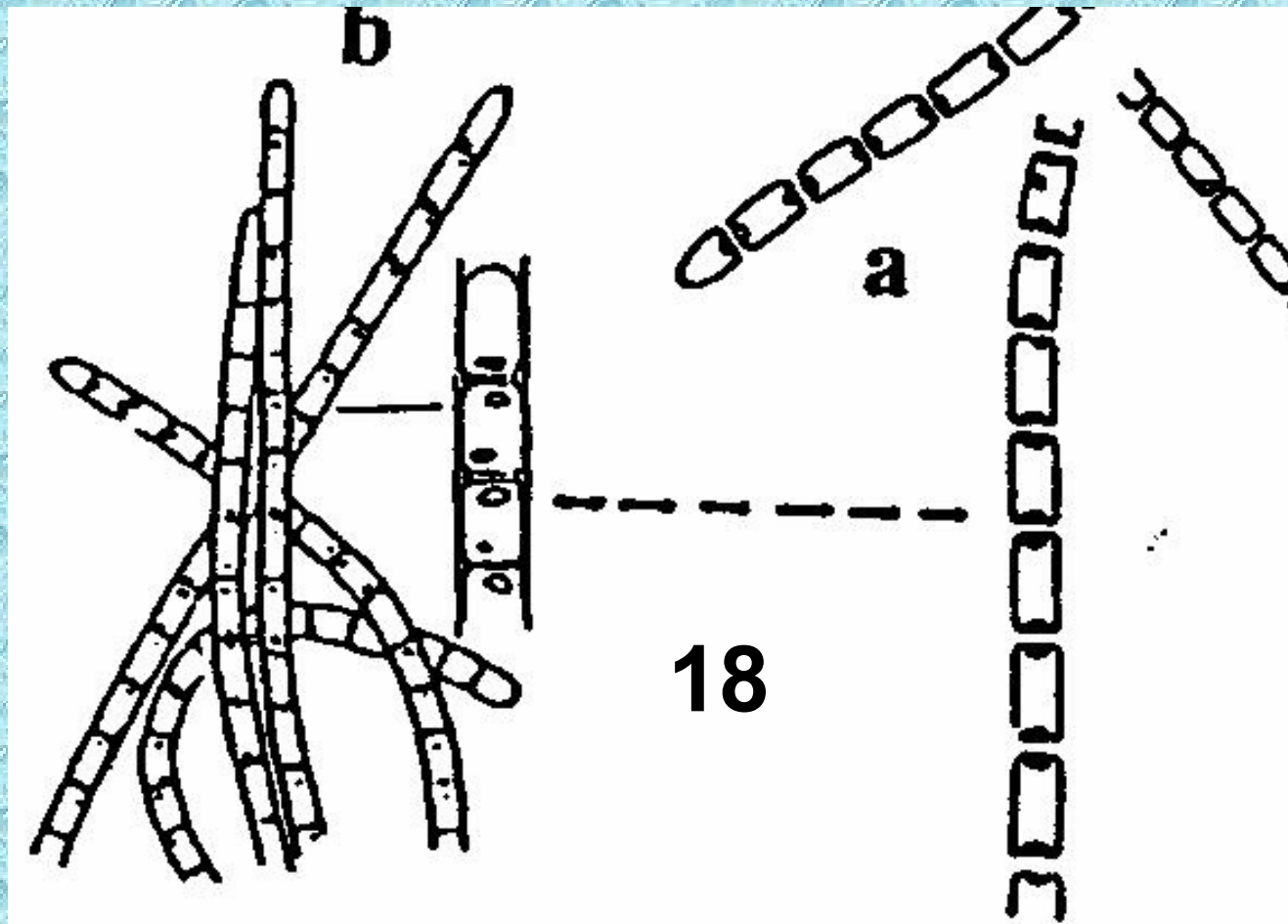
Opis:

Makroskopické ploché kolónie, červenohnedé až žltohnedé 30-80 μm hrubé

Bunky sférické, súdkovité alebo polygonálne, 5-10 μm v priemere

Pošvy hrubé, oranžovo-žlté

18. *Pseudanabaena frigida* (Fritsch) Anagnostidis

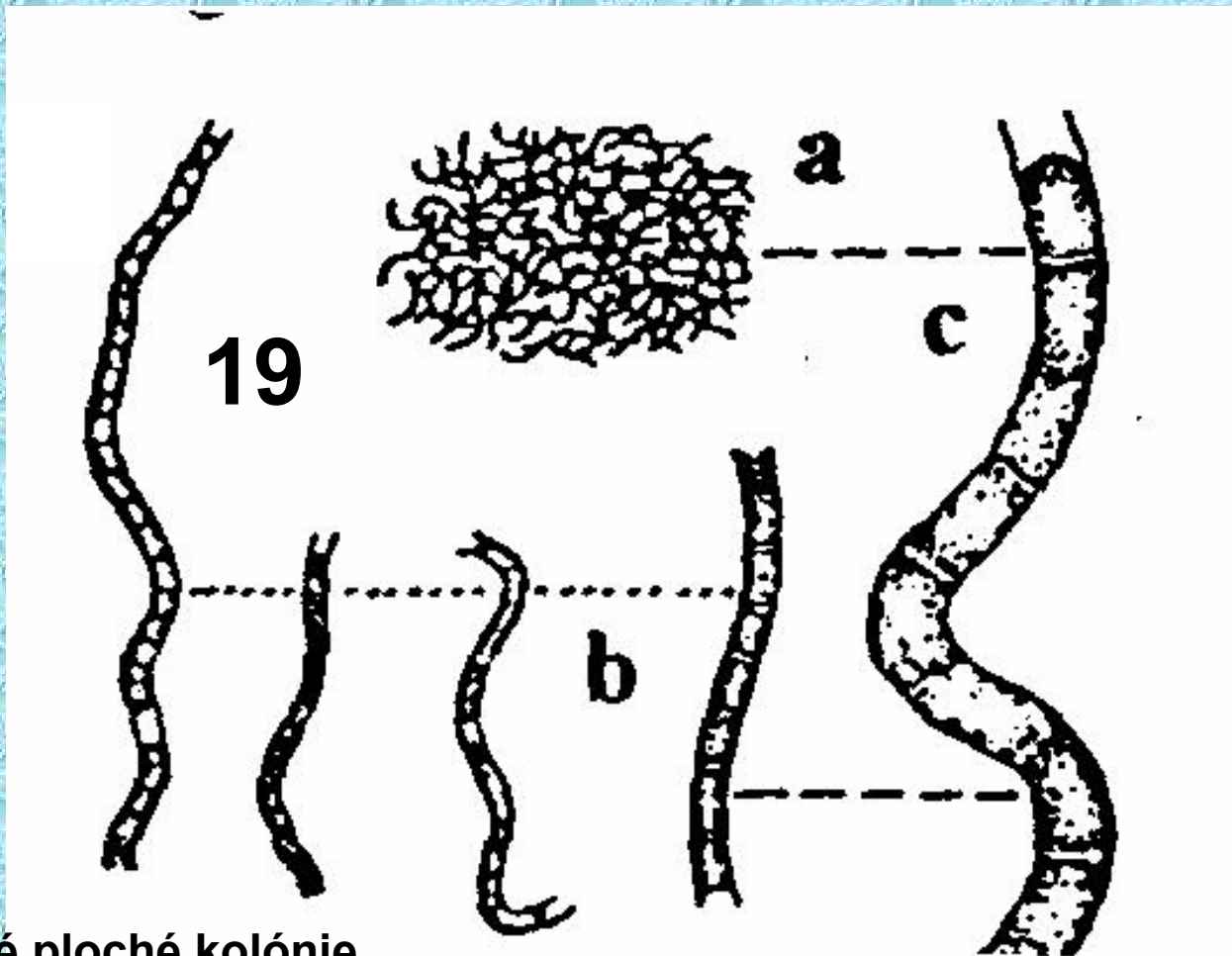
Opis:

Makroskopické ploché jemné kolónie

Trichómy zvlnené, niekedy paralelne usporiadané, 1-1,5 μm široké, so slizovou pošvou, pri priehradkách zaškrcované

Bunky valcovité, apikálna bunka kónická bez kalyptry

19. *Leptolyngbya undosa* (Čado) Anagnostidis et Komárek

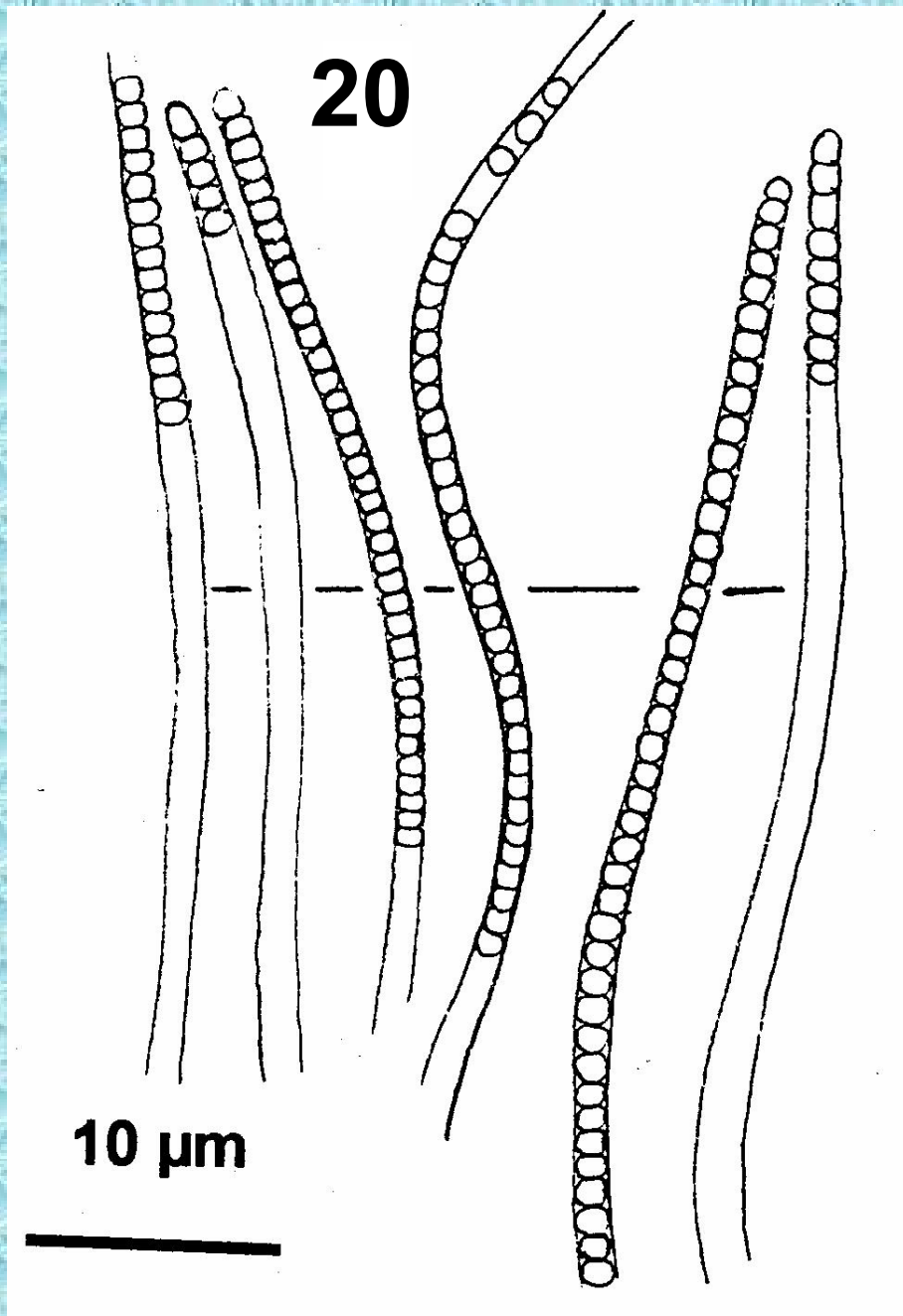
Opis:

Mikroskopické ploché kolónie

Trichómy zvlínené, posplietané, 2,5 μm široké, s tenkou nezreteľnou pošvou, pri priehradkách nezaškrcované

Bunky $\pm 3 \mu\text{m}$ dlhé, valcovité, apikálna bunka zaguľatená bez kalyptry

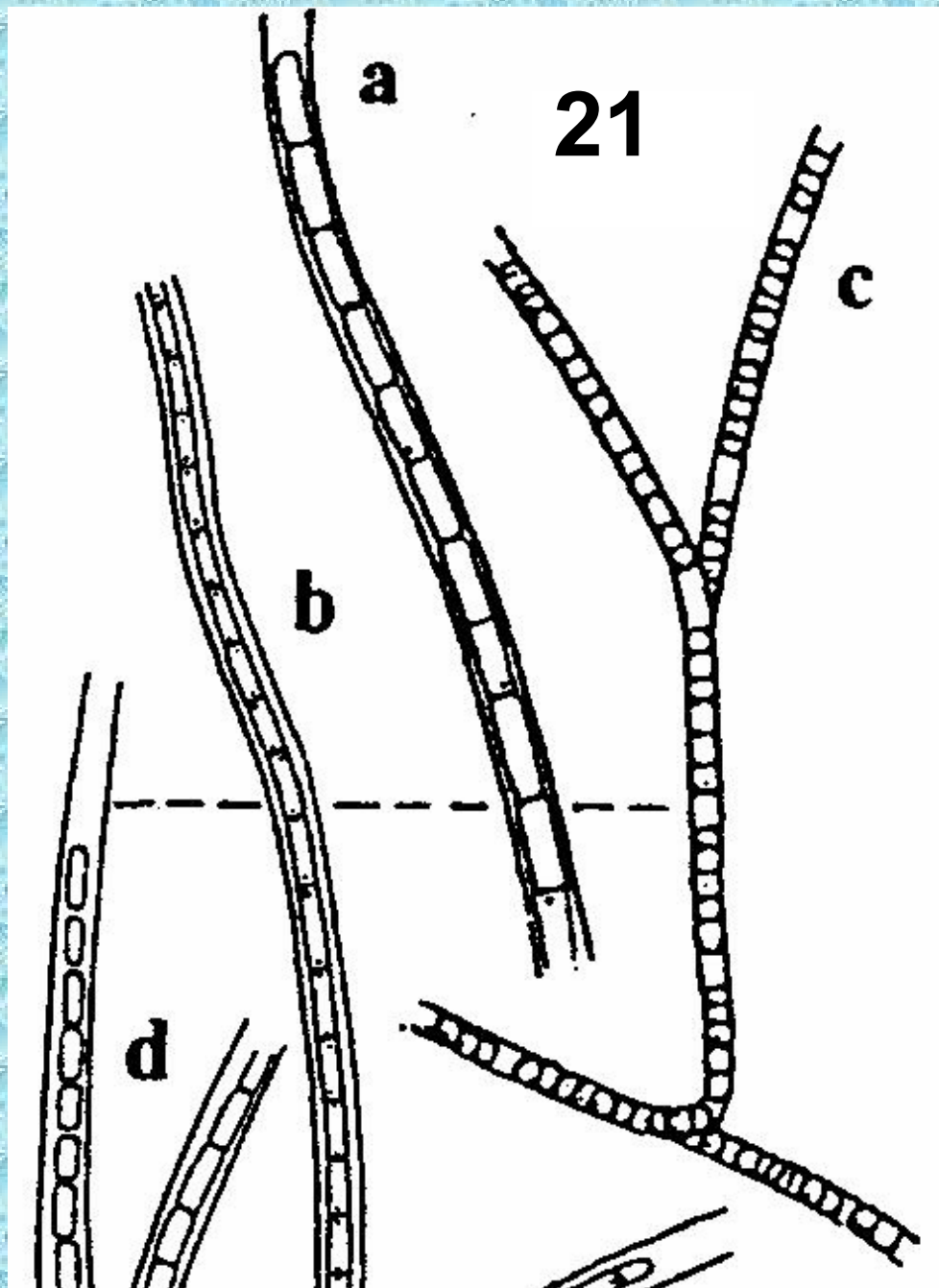
20. *Leptolyngbya olivacea* (Kützing ex Hansgirg) Anagnostidis

Opis:

Makroskopické jemné ploché kolónie
tvoriace povlaky

Trichómy posplietané, 1-2 μm široké, s
tenkou pošvou, pri priehradkách
nezaškrcované

Bunky izodiametrické, apikálna bunka
zaguľatená bez kalyptry

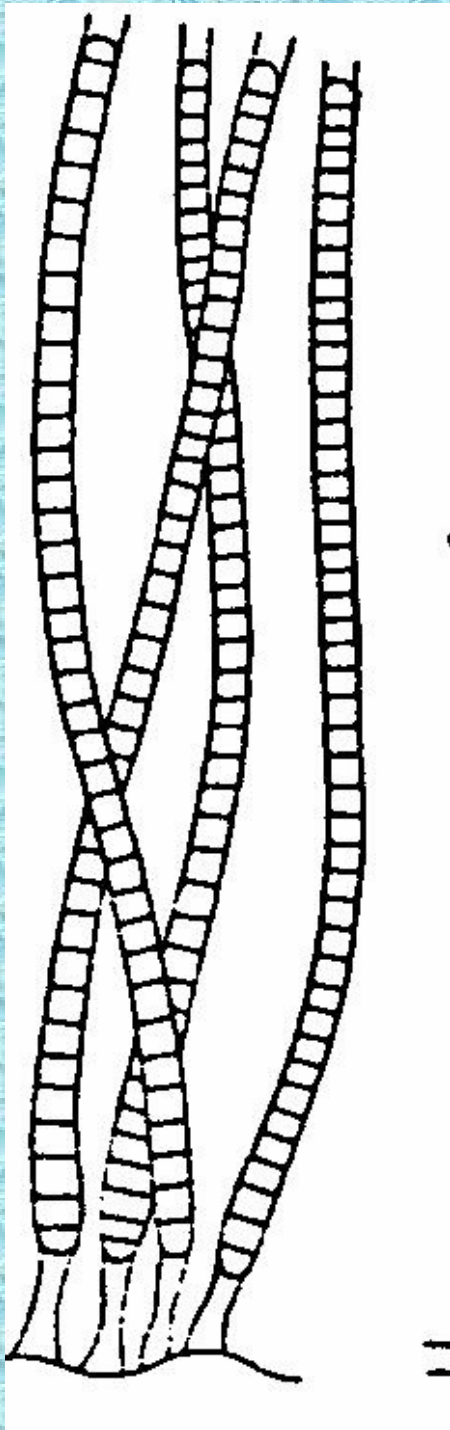
21. *Leptolyngbya notata* (Schmidle) Anagnostidis

Opis:

Mikroskopické kolónie

Trichómy pospíetané, zriedkavo nepravo rozkonárené, 1,5-2 μm široké, s tenkou bezfarebnou pošvou, pri priehradkách nezaškrcované, s 1-2 granulami

Bunky valcovité, 2-3-krát dlhšie ako široké, apikálna bunka zaokrúhlená bez kalyptry

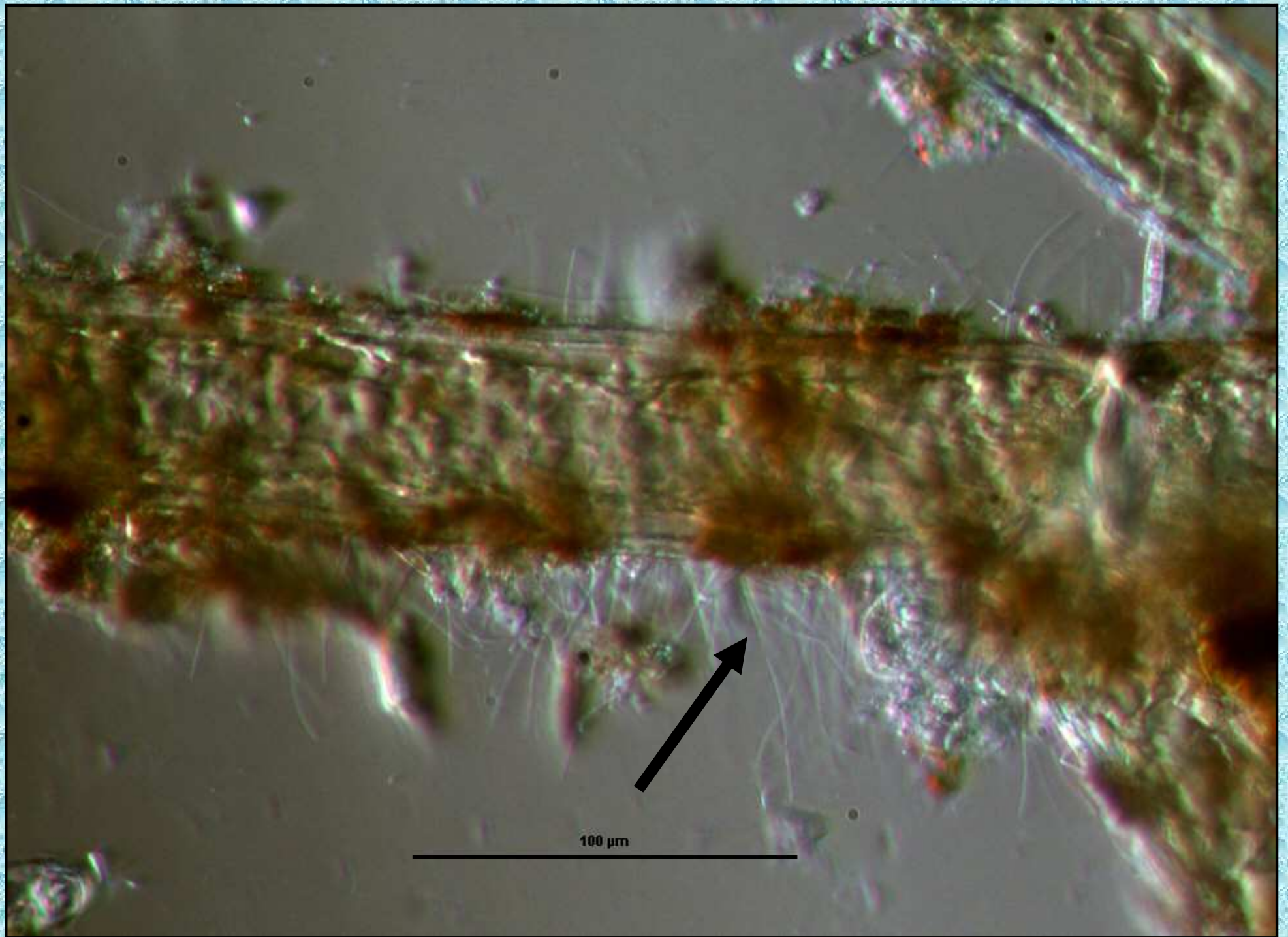
22. *Heteroleibleinia fontana* (Hansgirg) Anagnostidis et Komárek

Opis:

Vlákná jednotlivé prichytené jedným koncom o substrát

Trichómy 2,5-3 μm široké, s tenkou pošvou, pri priehradkách nezaškrcované

Bunky izodiametrické, apikálna bunka zaguľatená bez kalyptry

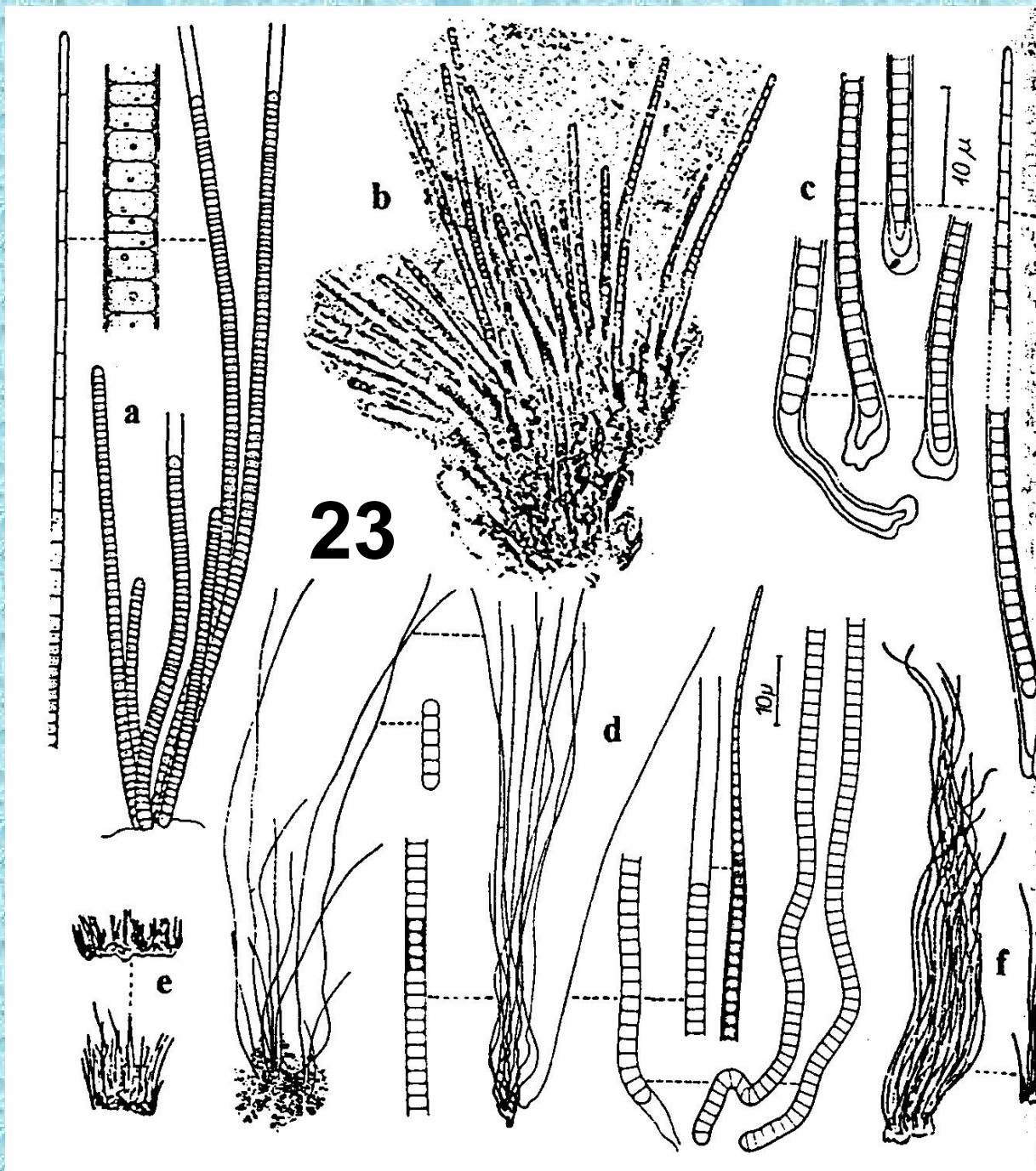
23. *Homoeothrix varians* Geitler

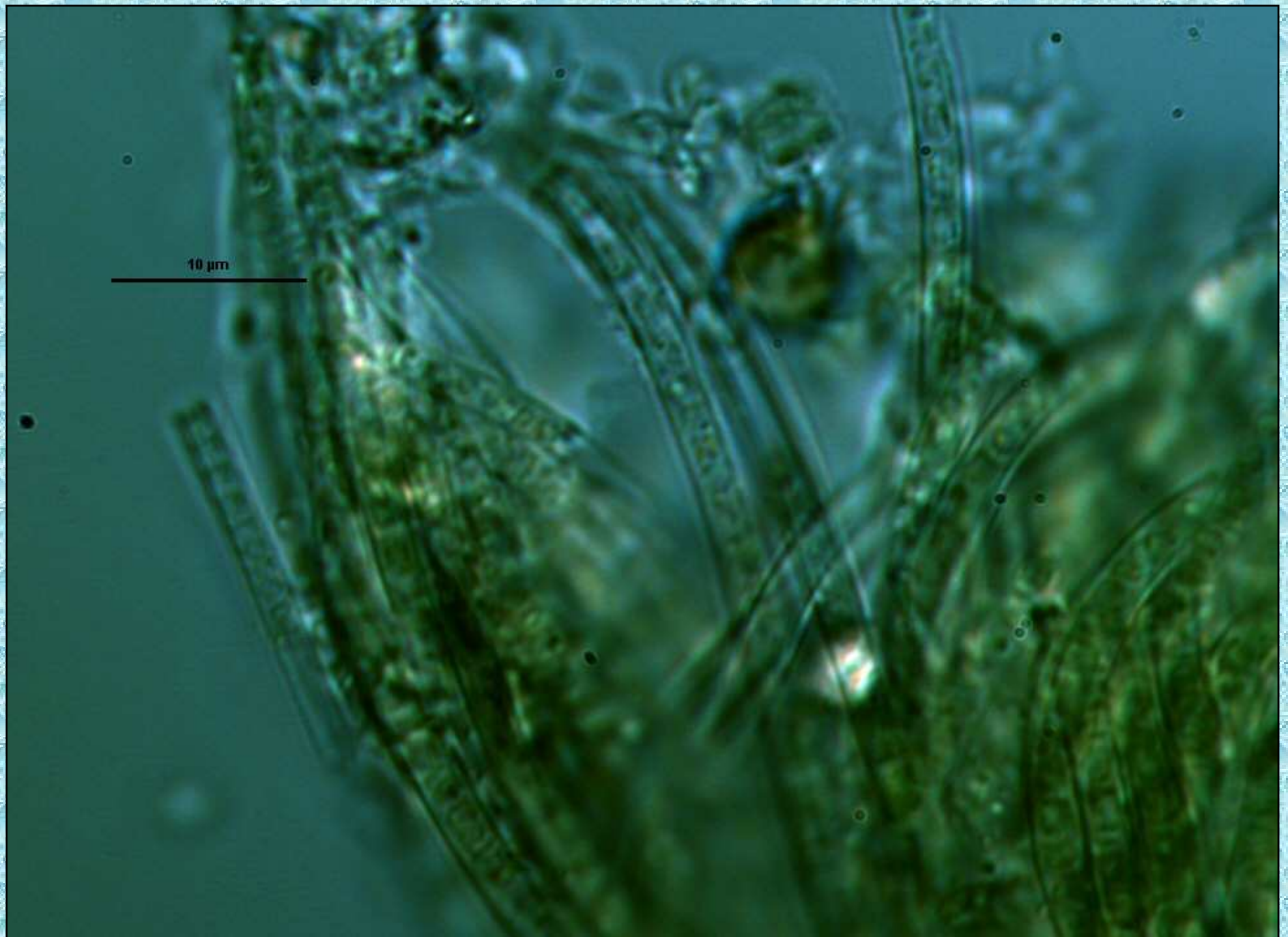
Opis:

Vlákná v zhlukoch a tufoch, tvoriace slizovitú stielku do 3 mm v priemere

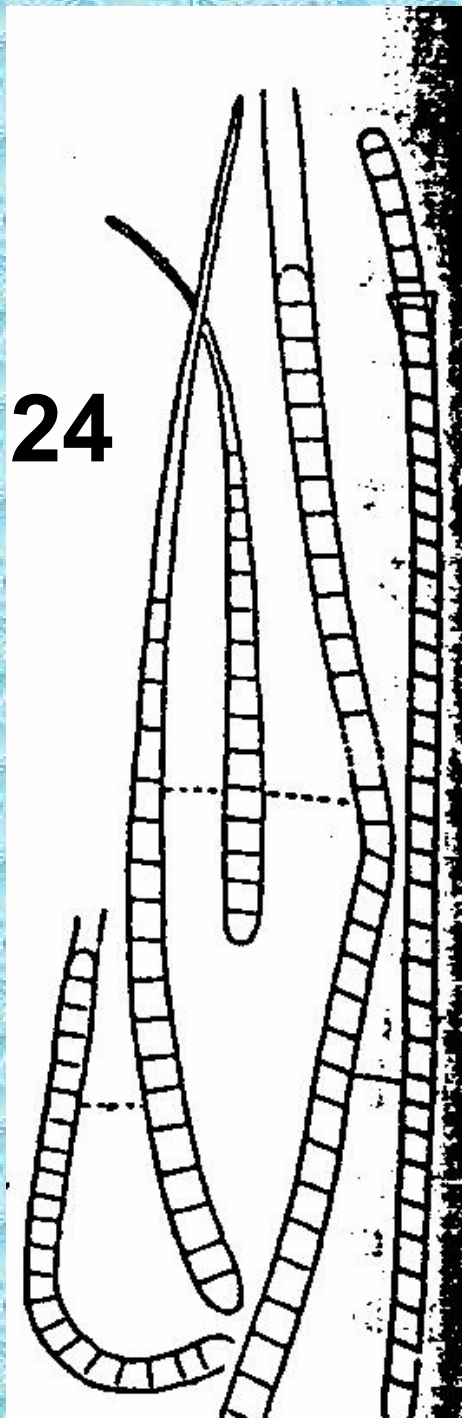
Trichómy do 3 μ m široké, s tenkou pošvou, pri priehradkách nezaškrcované

Bunky diskovité, na konci trichómu predĺžené a bezfarebné

24

24. *Homoeothrix rivularis* (Hansgirg) Komárek et Kann

Opis:

Vlákná v drobných zhlukoch niekedy tufoch, čierna po vysušení

Trichómy krátke do 20 μm dlhé a do 4,5 μm široké, s tenkou pošvou, pri priehradkách nezaškrcované

Bunky izodiametrické, na konci trichómu predĺžené a bezfarebné

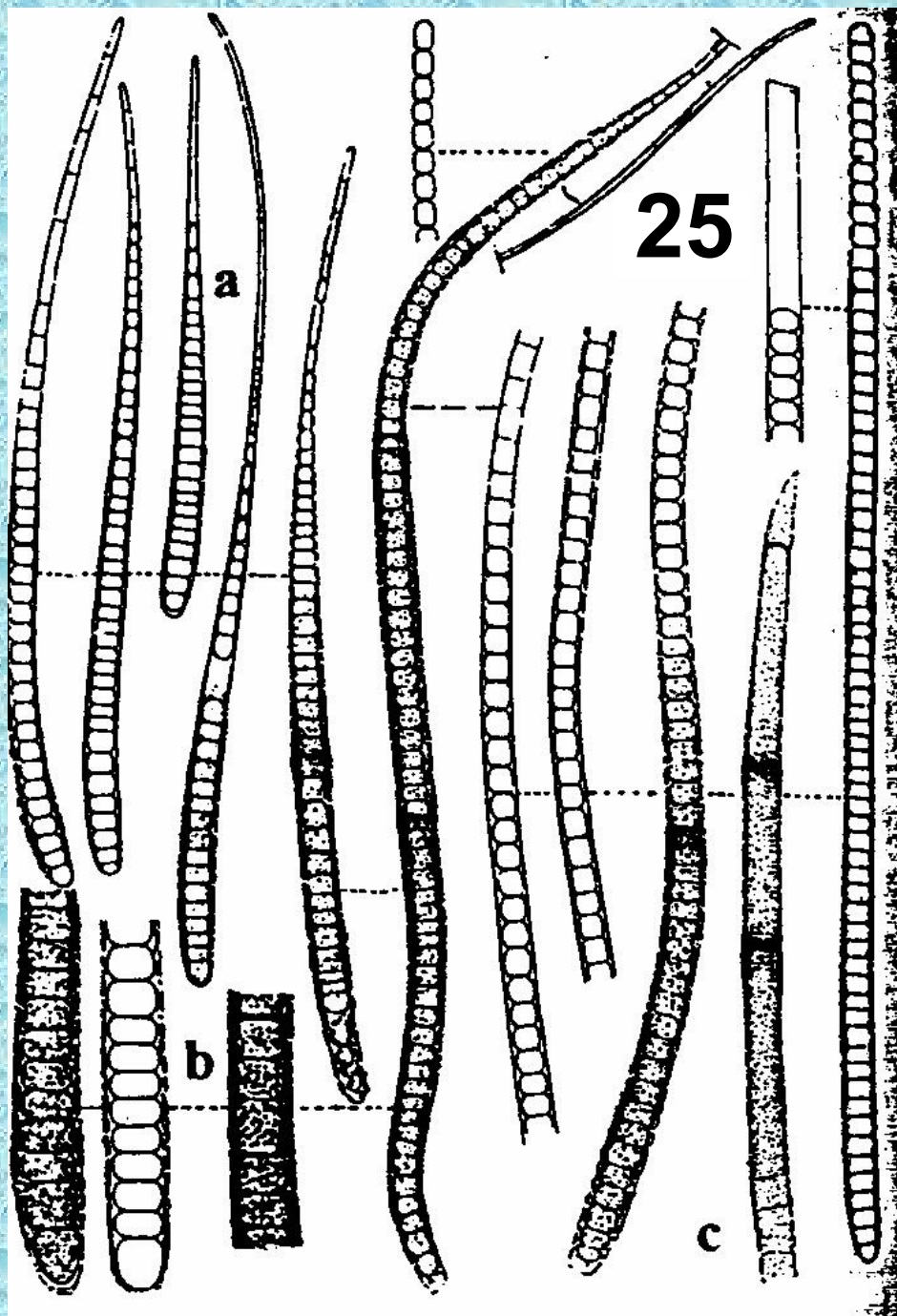
25. *Homoeothrix gracilis* (Hansgirg) Komárek et Kováčik

Opis:

Vlákná vo zväzkoch tvoriace
makroskopické hnedasté, krustovité, do 0,5
mm hrubé vrstvy

Trichómy 3-6 μm široké, s tenkou
hnedastou pošvou, pri priehradkách
zaškrcované

Bunky izodiametrické, na konci trichómu
predĺžené a bezfarebné

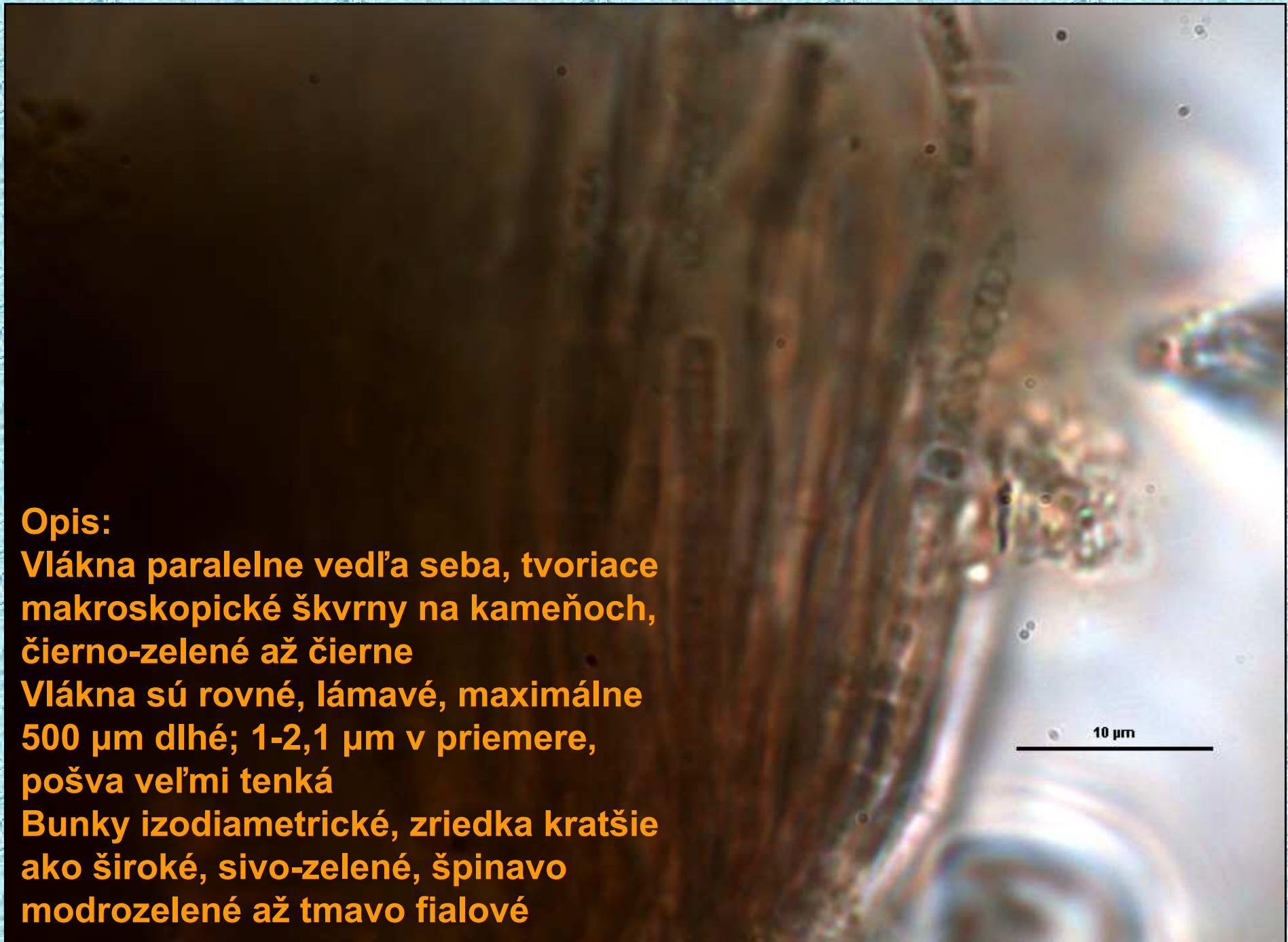
26. *Homoeothrix janthina* (Bornet et Flahault) Starmach

Opis:

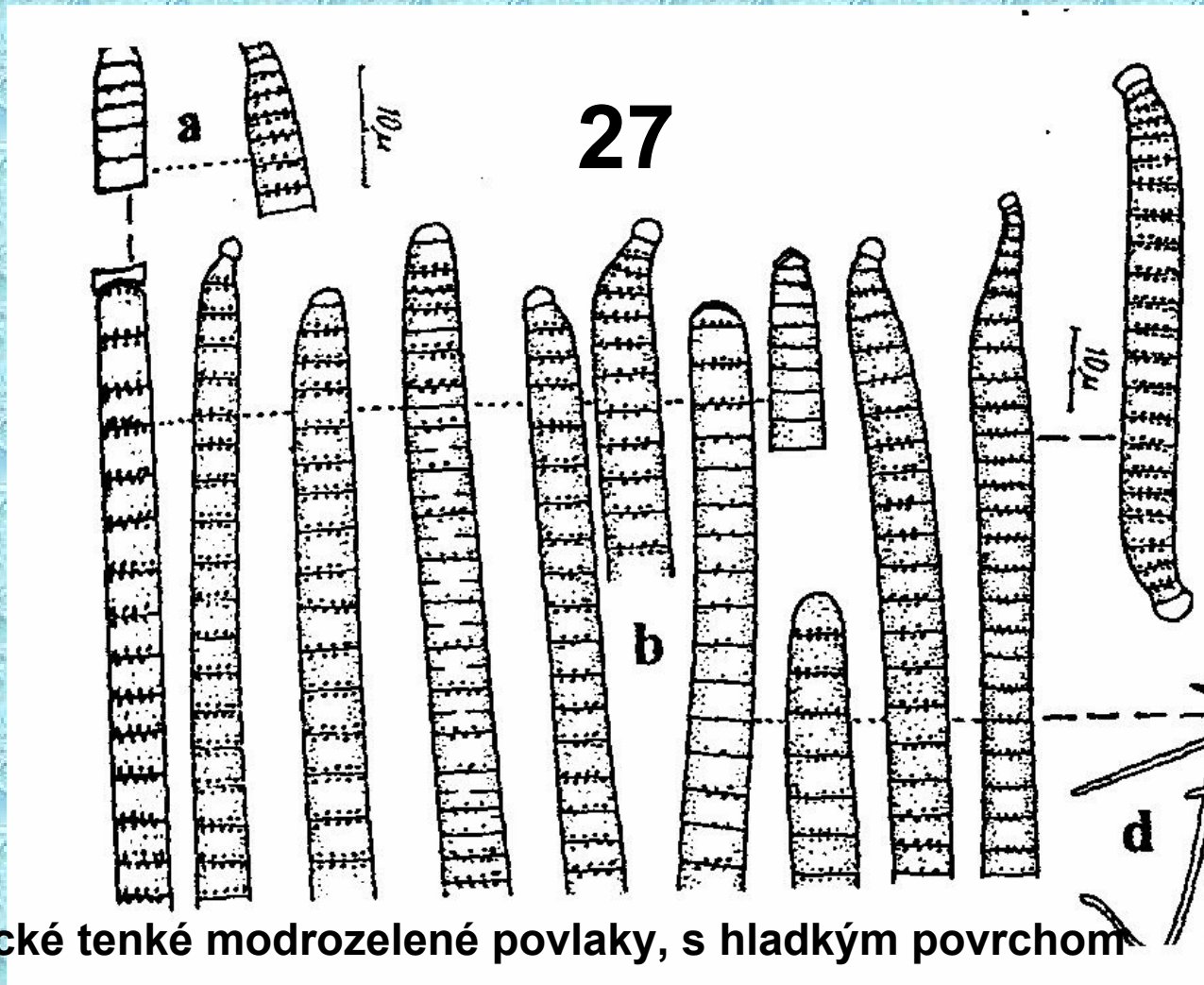
Vlákná paralelne vedľa seba, tvoriace makroskopické škvrny na kameňoch, čierno-zelené až čierne

Vlákná sú rovné, lámavé, maximálne 500 μm dlhé; 1-2,1 μm v priemere, pošva veľmi tenká

Bunky izodiametrické, zriedka kratšie ako široké, sivo-zelené, špinavo modrozelené až tmavo fialové

27. *Phormidium fonticolum* Kützing ex Gomont

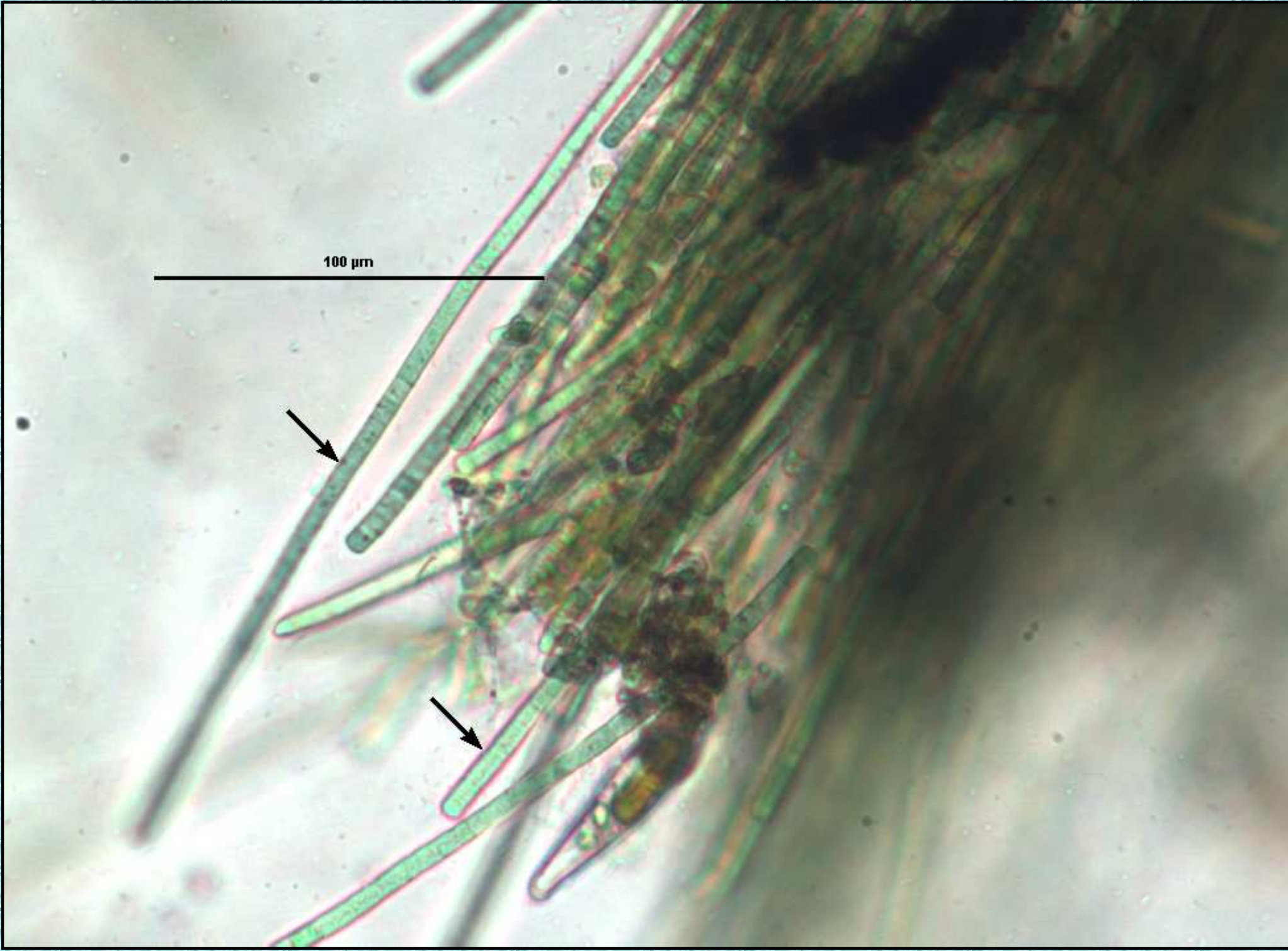

Opis:

Makroskopické tenké modrozelené povlaky, s hladkým povrchom

Trichómy 4,5-6,5(7) μm široké, bez pošvy, pri priehradkách nezaškrcované

Bunky izodiametrické, apikálne bunky užšie s kalyptrou

100 µm

10 μm

28. *Microcoleus subtorulosus* Gomont ex Gomont

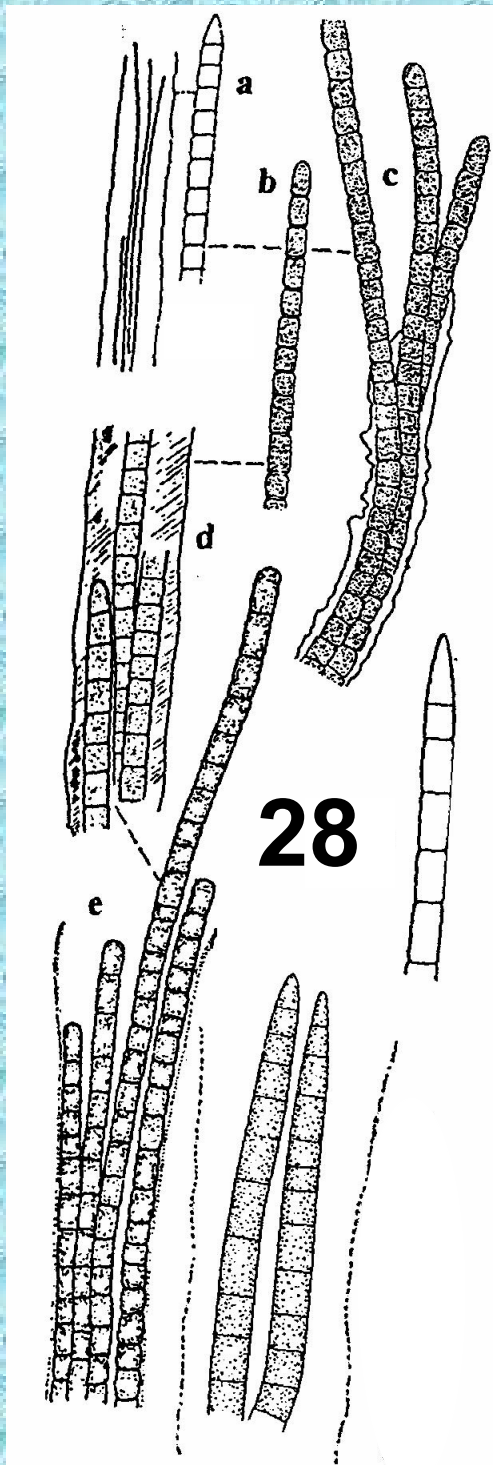
Opis:

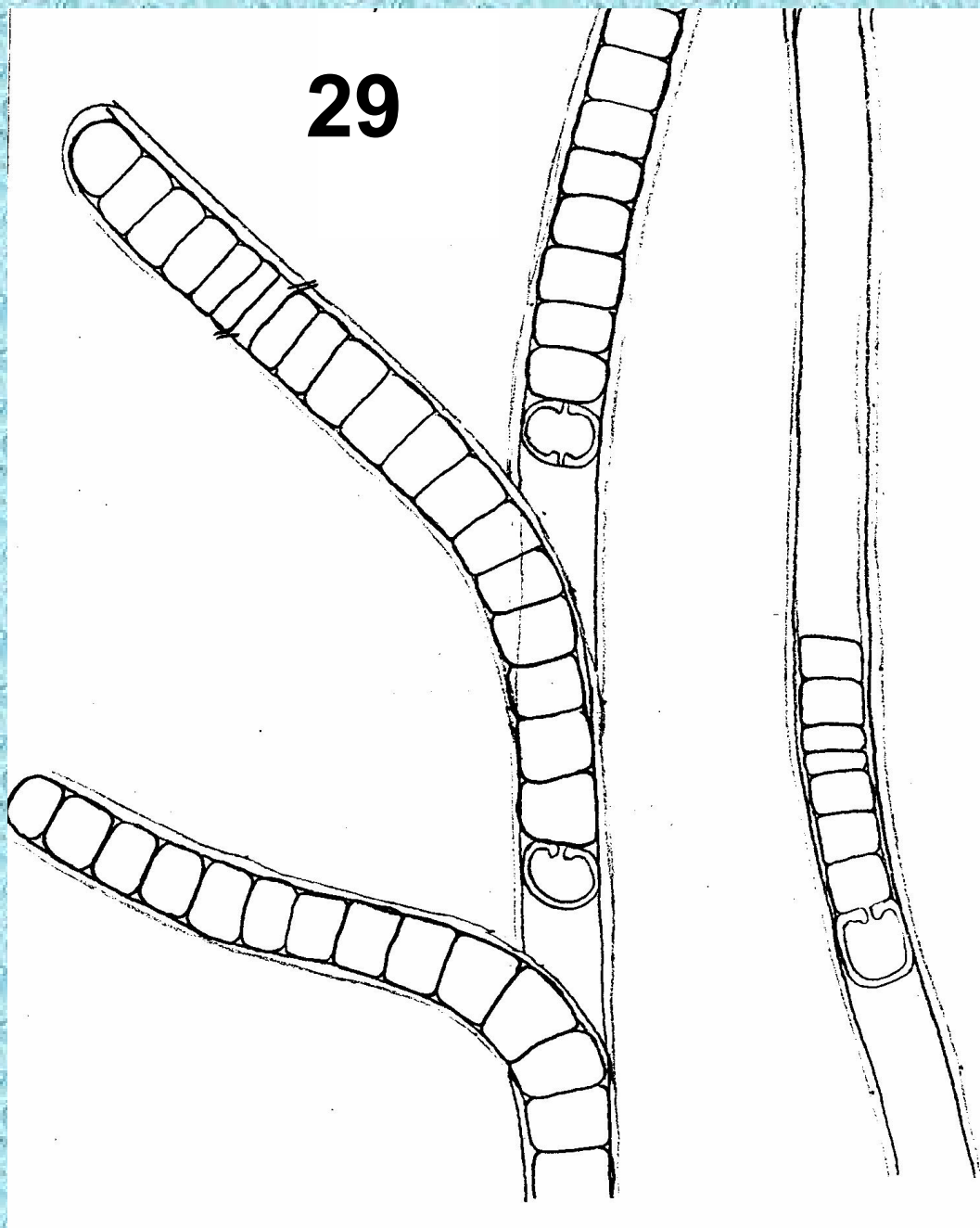
Makroskopické rozložené hnedasté povlaky

Trichómy modrozelené, 6-10 μm široké, lámavé, pošvy slizovité pozliepané spájajúce viaceré trichómy, pri priehradkách zaškrcované

Bunky súdkovité, skoro izodiametrické apikálne bunky kónické bez kalyptry

Lokalita: 14

**29. *Tolypothrix distorta* f.
penicillata (Agardh)
Kossinskaja**

Opis:

**Makroskopické heteropolárne,
kríčkovité, tmavohnedé kolónie**

**Trichómy modrozelené, 6-12 μm široké,
pošvy úzke, bezfarebné až žltkavé**

**Bunky kratšie ako široké, súdkovité, 3,5-
5 μm dlhé**

**Heterocyty sférické alebo subsférické,
do 15 μm v priemere**

Eukaryoty (riasy)

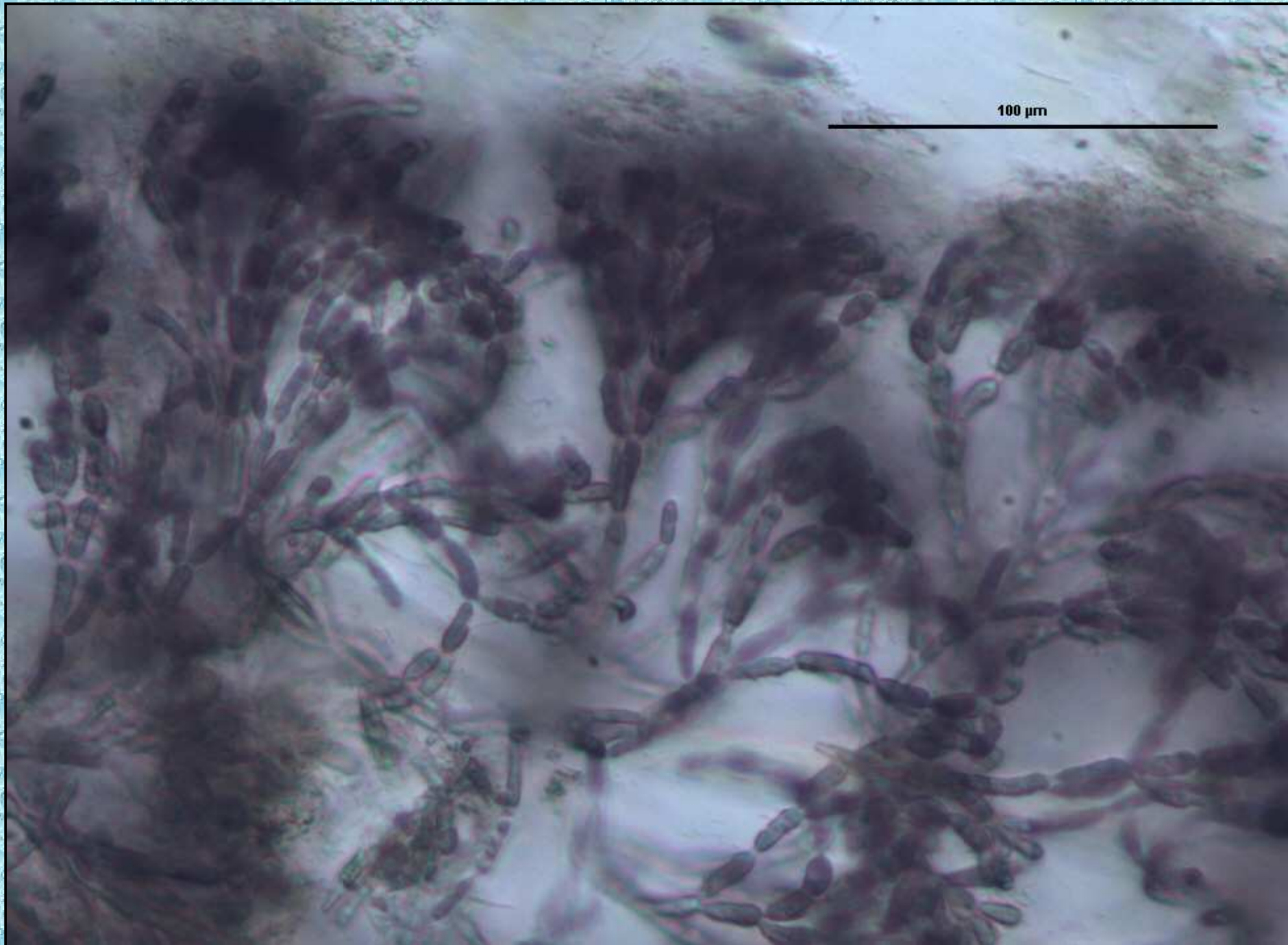

Rhodophyceae

30. *Batrachospermum moniliforme* (Linnaeus) Roth

500 μm

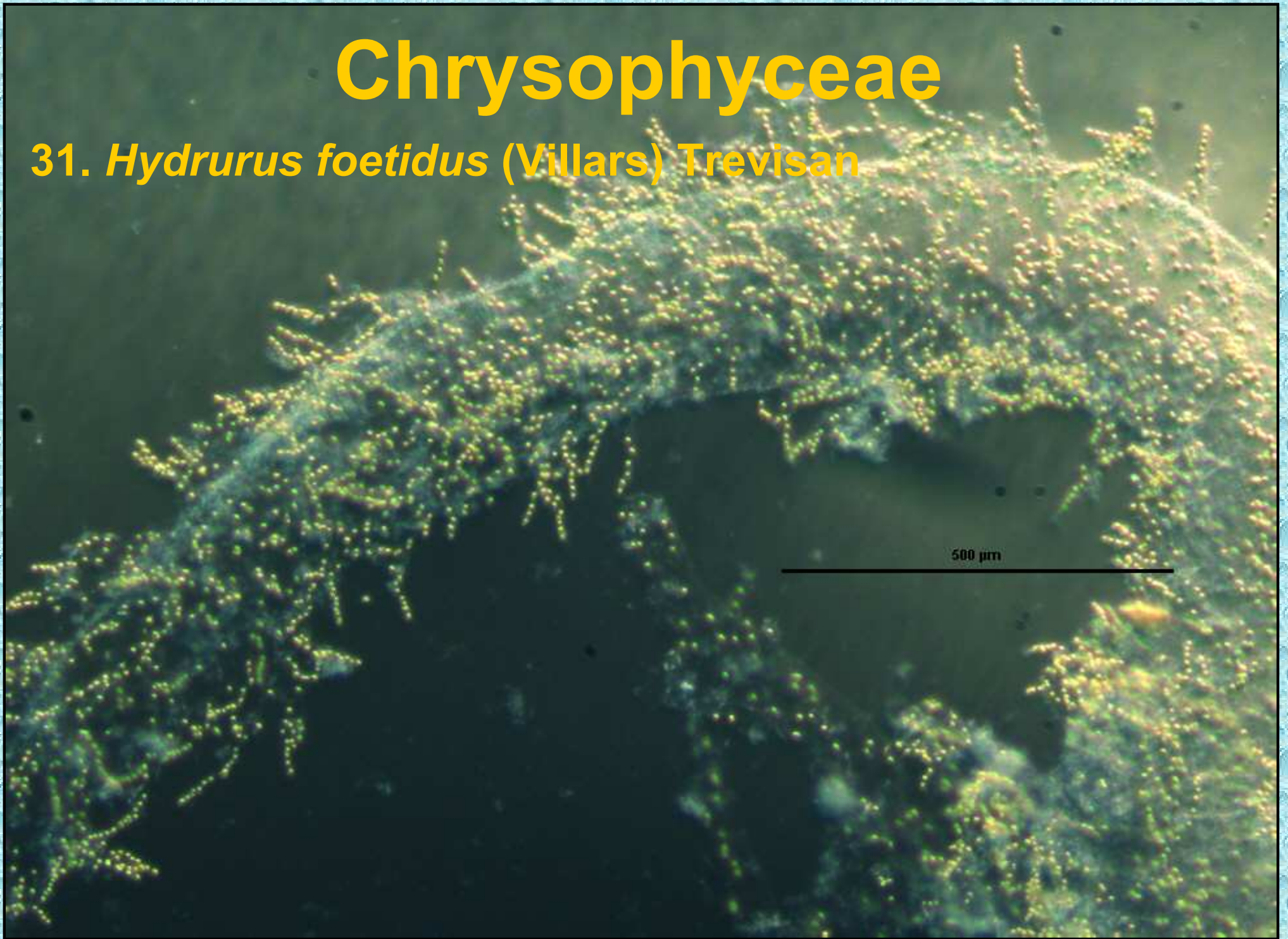
A light micrograph showing a chain of spherical, multi-cellular colonies of the red alga Batrachospermum moniliforme. The colonies are arranged in a somewhat regular, repeating pattern along a central axis. Each colony is roughly spherical and composed of many individual cells. The background is a light, slightly textured surface. A horizontal scale bar is located in the lower right quadrant of the image, with the text "500 μm" positioned above it.

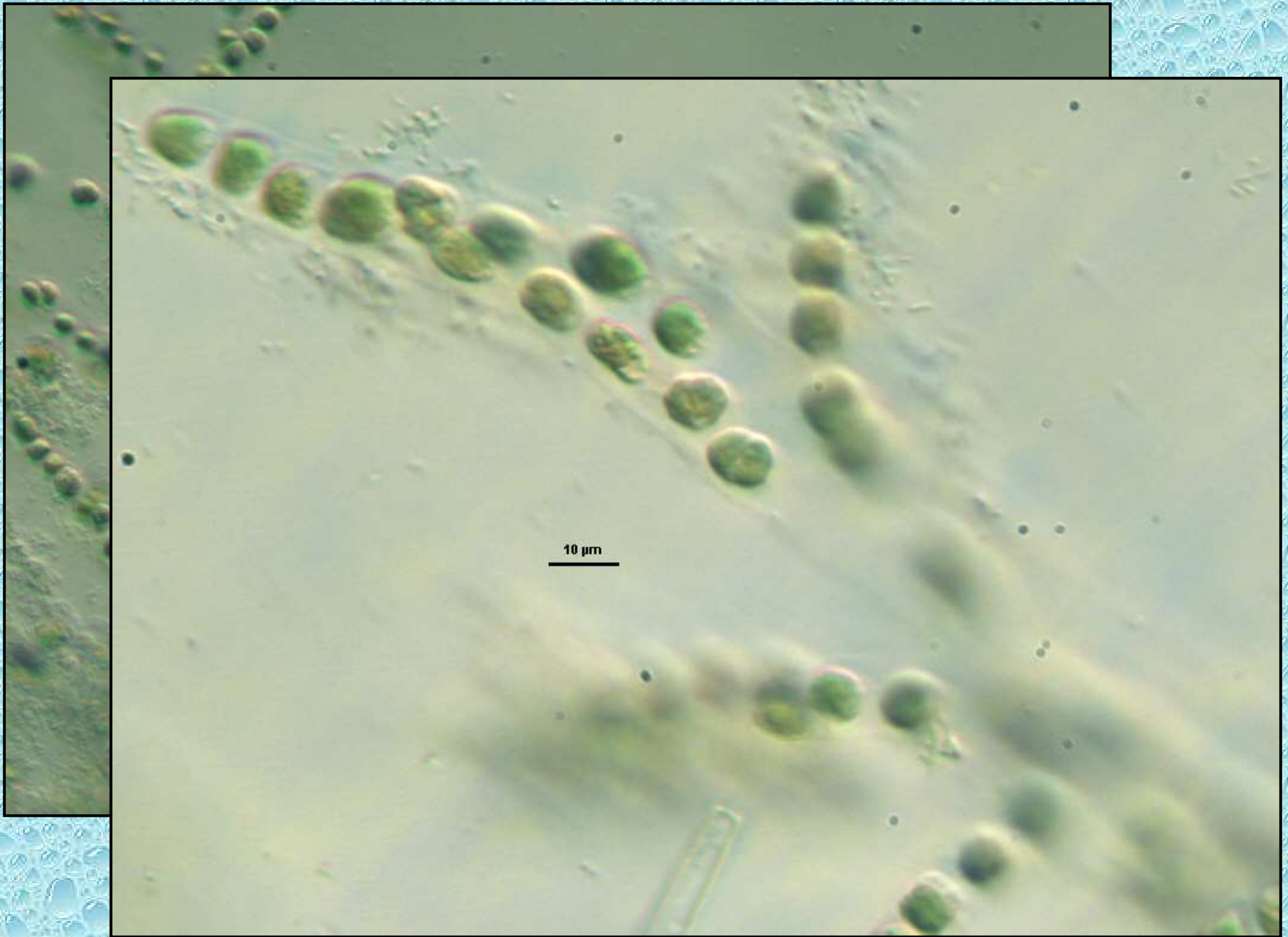

Chrysophyceae

31. *Hydrurus foetidus* (Villars) Trevisan

Chlorophyceae

50 μm

32. *Cladophora glomerata* (Linnaeus) Kützing

Conjugatophyceae

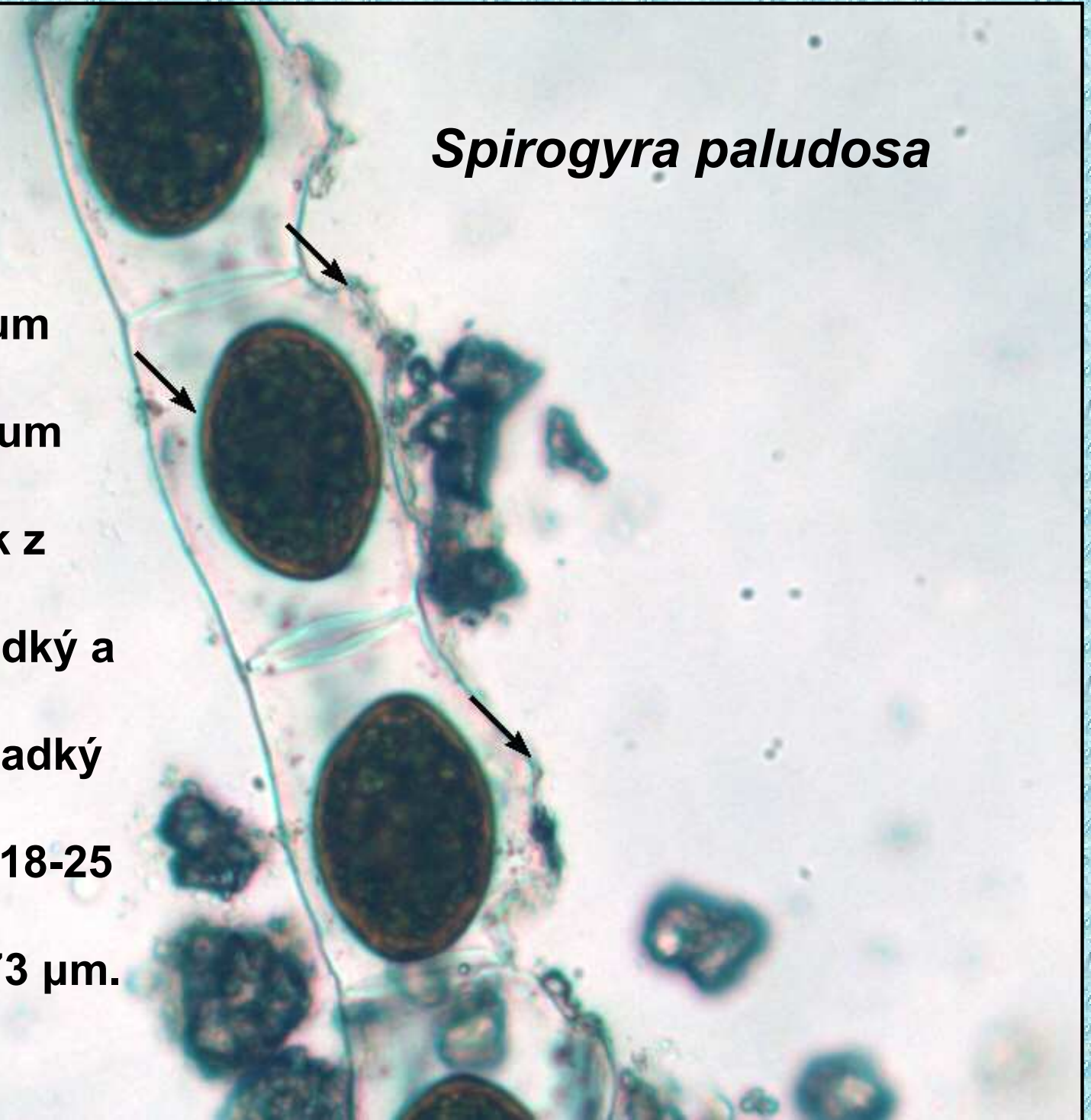
100 μm

33. *Spirogyra paludosa* Czurda

Spirogyra paludosa

Bunky s jedným chloroplastom.
Konjugácia bočná.
Samčie gametangium úzko-cylindrické.
Samičie gametangium kratšie a širšie.
Konjugačný kanálik z oboch gametangií.
Exospór zygoty hladký a bezfarebný;
Mezospór hrubý, hladký a žlto-hnedý.
Vegetatívne bunky 18-25 μm široké.
Zygoty 28-33 $\times$ 52-73 μm .

Závery

- Vyššie uvedené taxóny cyanobaktérií a rias predstavujú najčastejšie sa vyskytujúce druhy cyanobaktérií čistých tečúcich vôd v roku 2006.
- Pre vodohospodársku prax je dôležité rýchle a správne určenie významných zástupcov, s minimalizáciou zámeny za iný taxón, čo vždy ovplyvňuje kvalitu dosiahnutých výsledkov mikrobiologického hodnotenia vody.
- Preto ozrejmenie si určitých kritérií a objasnenie problematiky v určovaní jednotlivých druhov má každoročne svoje opodstatnenie, keďže poznatky v rámci fykológie/algológie sa neustále menia a upresňujú

Pod'akovanie

- RNDr. Jarmile Makovinskej, CSc.
- Kolektívu Národného referenčného laboratória pre oblasť vôd na Slovensku Výskumného ústavu vodného hospodárstva v Bratislave.

ĎAKUJEM ZA POZORNOST

©Ústav botaniky a zoologie
Přírodovědecká fakulta
Masarykova univerzita v Brně